

บทที่ 2

สังคมและวัฒนธรรมแอฟริกันและชนเผ่าอิโบ ก่อนการเข้ามาของจักรวรรดินิยมอังกฤษ

วิถีชีวิตของชนเผ่าที่ ชิโนอา อาเซเบ นำเสนอถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้งานของอาเซเบ เป็นเสมือนหลักฐานทางมานุษยวิทยา และเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความแตกต่างระหว่างนวนิยายของ ชาวตะวันตกกับนวนิยายของอาเซเบ อีกทั้งนวนิยายของอาเซเบยังเป็นเหมือนคำโต้แย้งใน ประเด็นของการกล่าวหาของชาวตะวันตกที่ว่า คนพื้นเมืองเป็นคนเถื่อน ไร้อารยธรรม ไม่มีวัฒนธรรม เป็นสังคมที่เรียบง่ายและมีความล้าหลัง วิถีชีวิตของชนเผ่าที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนเผ่าได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อที่มีความผูกพันกับคนเผ่า ประเพณีพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นว่าคนเผ่าให้ความสำคัญกับทุกรายละเอียดในชีวิตของเขาไม่ว่าจะเป็นการกินอาหาร การเพาะปลูก การรักษาโรค ฯลฯ อีกทั้งมีธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่พยายามหาความบันเทิงเริงรมย์ให้กับตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ ดนตรี หรือศิลปะ ต่าง ๆ

จากข้อมูลทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของทวีปแอฟริกา ทวีปแอฟริกาเป็นทวีปที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับสองรองจากทวีปเอเชียโดยมีพื้นที่ทั้งหมด 30.32 ล้านตารางกิโลเมตร ประชากรที่อาศัยมี 6 ชนชาติหลักได้แก่ บันตู ชูดานนิโกร แฮมิติก เซมิติก คอยซาน และนิกริลโล ทั้ง 6 ชนชาติก็จะมีถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ในอดีตประชากรที่อาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกาจะ อยู่กันในลักษณะเป็นสังคมชนเผ่า (Tribal Society) ภาษาที่ใช้ในทวีปนี้แต่ละภาษามีเอกลักษณ์ เฉพาะตามที่เผ่าของตนคิดประดิษฐ์ขึ้น ทำให้ในทวีปแอฟริกามีภาษาพูดมากถึงประมาณ 800-1000 ภาษา ตัวอย่างเช่น ภาษาชูดาน ภาษามันดี ภาษาเฮฮา ภาษาสวาฮีลี ฯลฯ ภาษาและ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แบ่งแยกความเป็นเผ่าได้ นอกจากภาษาแล้วยังมีเรื่องของการกิน การแต่งกายระบบการสร้างบ้านเรือน และการมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกชนเผ่าได้อีกด้วย¹

¹ วิลาสวงศ์ พงศบุตร, *ประวัติศาสตร์แอฟริกา*, กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2530, หน้า 1-

ชนเผ่าอิโบอาศัยอยู่บริเวณทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไนจีเรีย โดยเฉพาะในแถบลุ่มแม่น้ำไนเจอร์ และยังมีการกระจายอยู่ในถิ่นอื่น เช่น อานัมบรา (Anambra) อีโบนีอิน (Ebonyin) อินูกู (Inugu) เป็นต้น ชนเผ่าอิโบเป็นชนเผ่าที่มีความเป็นมาไม่ชัดเจนมาเป็นเวลานาน เนื่องจากตั้งแต่สมัยของบรรพบุรุษเผ่าอิโบจะมีการอพยพย้ายถิ่นแสวงหาที่ดินทำกินใหม่ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะของสังคมเผ่าที่อาศัยการดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม ผู้อาวุโสของอิโบเล่าว่า 'เราไม่ได้มาจากที่ไหน ไม่ได้เกิดมาจากใคร ถ้าคนไหนบอกได้ว่าเรามาจากที่ไหนแสดงว่าคนนั้นโกหก'² จากหลักโบราณคดีพบว่าคนอิโบไม่เคยถูกจับเป็นเชลย ไม่เคยอยู่ใต้อาณานิคมของใครในประวัติศาสตร์ จึงเป็นเหตุผลว่าไม่มีใครได้บันทึกประวัติศาสตร์ของชาวอิโบไว้ ชาวอิโบเป็นชนเผ่าที่พร้อมที่จะต่อต้านการล่าอาณานิคมของเผ่าอื่นในทุกรูปแบบ ชาวอิโบจึงเป็นเผ่าสุดท้ายที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งก่อนหน้านั้นเผ่าเฮฮาซาและเผ่าฟูลานิสองกลุ่มใหญ่ได้กลายเป็นดินแดนของอังกฤษไปแล้ว ถึงอย่างไรคนอิโบรุ่นหลังก็ต้องการรู้ที่มาของตนเองโดยเฉพาะเมื่อประเทศไนจีเรียได้รับเอกราชจากอังกฤษ³

นักวิชาการต่างเสนอความคิดเห็นว่าคนอิโบเป็นกลุ่มคนที่ "ไร้สัญชาติ" มีศาสนาและการปกครองเป็นแบบไม่มีจุดศูนย์กลางที่เป็นสถาบันที่สถาปนาขึ้นอย่างชัดเจน การรวมกลุ่มของชาวอิโบการรวมกลุ่มคนในกลุ่มหมู่บ้านเล็ก ๆ ในระแวกใกล้ ๆ กัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นเหมือนในสังคมขนาดใหญ่ การปกครองเป็นรูปแบบที่อาศัยจากภูมิปัญญาและจากประสบการณ์ของบรรพบุรุษในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเผ่าที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมา ระบบเศรษฐกิจมีการวัดฐานะของคนในเผ่าจากยัมที่เป็นอาหารหลัก และยัมถือเป็นของมีค่าที่เป็นมรดกตกทอดของบรรพบุรุษได้ ศาสนาเป็นการนับถือเทพเจ้าที่เป็นความเชื่อสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมอื่น ๆ ด้วย⁴ นักวิชาการบางคนกล่าวว่าสภาพสังคมดั้งเดิมอิโบก่อนการเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตกเป็นสังคมพื้นเมืองที่มีการปกครองแบบชนเผ่า ซึ่งเป็นการปกครองที่มีความแตกต่างไปจากการปกครองในปัจจุบันที่เป็นการปกครองที่มีระเบียบแบบแผน กล่าวคือเป็นระบบการปกครองที่มีการแบ่งเขตการปกครองขึ้นเองจากพื้นที่ทำกินของเผ่าตน และ

² Kalu ogbaa, *Understanding Things Fall Apart a Student Casebook to Issues, Sources, and Historical Documents* (London: Greenwood Press, 1999), p.78.

³ Ibid., pp. 78-80.

⁴ Available From : [http:// www.lcweb2.loc.gov](http://www.lcweb2.loc.gov)

กลุ่มผู้ปกครองจากการคัดเลือกของคนในเผ่าเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อนที่มหาอำนาจตะวันตก จะเข้ามาครอบครองดินแดนในทวีปนี้⁵

จากคำบอกเล่า หลักฐานทางโบราณคดี ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์เหล่านี้ไม่มีใครสามารถ ยืนยันได้แน่ชัดว่าอิโบนั้นเป็นใคร มาจากที่ไหน ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่ถูกเขียนขึ้นเมื่อชน เผ่าเหล่านี้ได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ บางครั้งข้อมูลเหล่านี้อาจมีความคลาดเคลื่อนไปจาก ความเป็นจริง เพราะเอกสารเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีการบันทึกหรือเป็นข้อมูลจากชาวตะวันตกที่ได้มี การเก็บรวบรวมไว้ เช่น ในเรื่อง *Ibo Village Affairs* ของ เอ็ม.เอ็ม.กรีน (M.M.Green) นักสังคม วิทยาและมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ได้ไปอาศัยอยู่ในเผ่าอิโບตั้งแต่ปี 1934-1937 เป็นเวลาเพียงแค่ สามปี ได้เก็บข้อมูลและเขียนเรื่องราวของอิโບขึ้น โดยเธอเลือกหมู่บ้านหนึ่งของชนเผ่าอิโບขึ้นมา เป็นกรณีศึกษา เอ็ม.เอ็ม.กรีน ได้ศึกษาเรื่องการรวมตัวและการก่อตั้งกลุ่มหมู่บ้านของเผ่าอิโບ เธอ อธิบายว่าสังคมอิโບไม่ซับซ้อน ไม่เป็นเมือง และเน้นว่าเป็นป่า เอ็ม.เอ็ม.กรีน อธิบายตามสิ่งที่เธอ เห็นมุมมองและทัศนคติของเธอถูกจำกัดแค่นั้นสิ่งที่ตาเห็นมากกว่าความเป็นจริงที่คนอิโບเป็น

ชินูอา อาเซเบ จึงมีความต้องการในการนำเสนอวิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะเป็นเหมือนหลักฐาน ทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาชาติพันธุ์ของคนอิโບ ให้คนทั่วไปได้อ่าน รับประทาน และทำ ความเข้าใจ ในพื้นฐานความเป็นชนเผ่าอิโບที่แท้จริง ในวิทยานิพนธ์ของอาเซเบได้ให้ข้อมูลของความ เป็นอิโບมากมาย ในบทที่สองนี้ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของชนพื้น เมืองเผ่าอิโບดั้งเดิมก่อนการเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตก โดยอาศัยข้อมูลและการวิเคราะห์จา กวิทยานิพนธ์ของ ชินูอา อาเซเบ ประกอบกับหลักฐานทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาประกอบกัน

2.1 ลักษณะการปกครองและผู้นำของชนเผ่า

สังคมพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีระบบการปกครองแบบชนเผ่า สังคมเผ่านี้มีประชากร ไม่มากเป็นสังคมขนาดเล็ก ระบบการปกครองของเผ่าเป็นรูปแบบที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพ บุรุษว่าในกลุ่มที่เป็นผู้ปกครองมีตำแหน่งใดบ้าง เพื่อบอกให้ผู้รับตำแหน่งทราบถึงหน้าที่ของตน ว่าต้องทำหน้าที่อะไรเป็นหลัก แต่การดำรงตำแหน่งผู้ปกครองของเผ่าอิโບมิใช่ได้รับการถ่ายทอด สืบต่อจากบรรพบุรุษ กล่าวคือทุกคนสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำเผ่าได้ แต่ผู้นำเผ่าต้องมีคุณสมบัติ

⁵ Romsay F. Jeffress, *Africa 7th ed.* (Connecticut: Dushkin / Mcgrew Hill), pp.70-

ตามที่เผ่าตั้งไว้จึงจะสามารถทำการขอขอดำแหน่งตามความสามารถของบุคคลนั้น และบุคคลผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนในเผ่าด้วย ระบบการปกครองของเผ่าไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน แต่เป็นระบบเผ่าที่ใช้จารีต ประเพณี หรือบทลงโทษ ที่เคยมีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นเครื่องมือที่ช่วยตัดสินความถูกต้องที่เกิดขึ้นในเผ่า

นวนิยายของ ซินูอา อาเซเบ ได้นำเสนอให้เห็นถึงลักษณะการปกครองของชนเผ่าอิโบทั้งในระดับครัวเรือนจนไปถึงระดับเผ่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการปกครองไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครอง หน้าที่ของคนในชุมชนทั้งเพศชายและเพศหญิง จารีตประเพณีที่แฝงด้วยความเชื่อของคนพื้นเมืองกลายเป็นเครื่องกำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรทำและสิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ รวมถึงบทลงโทษที่ต้องใช้เมื่อมีผู้ละเมิด ฝ่าฝืน หรือกระทำความผิด

2.1.1 ระบบผู้นำ

การปกครองของชนเผ่าเป็นการปกครองที่พยายามยึดทุกคนในเผ่าไว้ด้วยกันให้เป็นหนึ่งเดียว เครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยยึดให้คนในเผ่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ก็คือระบบผู้นำของเผ่า ผู้นำคือบุคคลที่มีความสำคัญต่อการเป็นผู้ดำรงรักษาไว้ซึ่งกฎระเบียบของสังคมชนเผ่า ผู้นำที่มีความสามารถจะเป็นบุคคลเป็นเสมือนแม่เหล็กที่ยึดคนในเผ่าเข้าไว้ด้วยกันได้ เนื่องจากผู้นำของเผ่าเป็นบุคคลที่ได้มาด้วยความไว้วางใจให้ขึ้นมาเป็นผู้นำ ทำหน้าที่ที่สำคัญต่าง ๆ ในเผ่า และมีอำนาจมากพอที่จะทำให้คนในเผ่าเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำ ดังนั้นผู้นำเผ่าจึงต้องมีคุณสมบัติที่คนในเผ่าให้การยอมรับ

ระดม วงศ์น้อม ได้ให้นิยามของชนชั้นผู้นำว่า ชนชั้นผู้นำคือคนกลุ่มน้อยที่อยู่บนจุดสุดยอดของปิระมิดของการแบ่งชนชั้นทางสังคม และถือเป็นคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุดหรือมากกว่าคนอื่นในชุมชน และคนเหล่านี้อาศัยความได้เปรียบดังกล่าวเข้าควบคุมการตัดสินและปกครองคนในชุมชนไว้ ซึ่งอำนาจดังกล่าวคืออำนาจในการปกครองนั่นเอง⁶ ระบบยศตำแหน่งมีความสำคัญมากในเผ่าอิโบ เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและรักษากฎระเบียบของคนในเผ่า ซึ่งระบบของยศตำแหน่งในนวนิยายของอาเซเบได้มีการนำเสนอไว้อย่างละเอียด

⁶ ระดม วงศ์น้อม, *แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน* (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10.

- ผู้นำในระดับเผ่า

นวนิยายเรื่อง *Things Fall Apart* ของอาเชเบได้นำเสนอภาพของการเป็นผู้นำในเผ่าไว้ สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้คือ ผู้นำต้องเป็นบุคคลที่มีความอาวุโสในเผ่า เนื่องจากการเป็นผู้นำต้องนำพาผู้อื่นไปในทางที่ดีที่เหมาะสม และคนในเผ่าเชื่อว่าผู้ที่มีความอาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์มาก มีความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ทำให้คนในเผ่าเกิดความศรัทธาว่าผู้อาวุโสเหล่านี้จะมีวิธีที่ดีที่ถูกต้องและเหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหของของคนในเผ่าได้ ผู้นำต้องเป็นผู้มีความกล้าหาญ ความกล้าหาญนี้อาจพิสูจน์ได้จากการทำสงครามหรือการเป็นนักปล้ำ คุณสมบัติข้อนี้ตัวละครที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือโอกอนโกวในเรื่อง *"Things Fall Apart"* โอกอนโกวสร้างความเป็นผู้นำของตนเองด้วยความกล้าหาญ ด้วยการเป็นนักปล้ำ (Wrestler) มาตั้งแต่สมัยที่เขาอยู่ในวัยหนุ่ม โดยการเข้าแข่งขันมวยปล้ำระหว่างหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้าน และสามารถชนะนักปล้ำที่เก่งที่สุดในตอนนั้นได้ ทำให้เขามีชื่อเสียงตลอดทั้ง 9 หมู่บ้านในเขตอูมูโอฟียะตลอดจนถึงหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง

Okonkwo was well known throughout the nine villages and even beyond. His fame rested on solid personal achievements. As a young man of eighteen he had brought honor to his village by throwing the Amalinze the Cat. Amalinze was the great wrestler who for seven years was unbeaten, from Umuofia to Mbaino.⁷

การเป็นนักปล้ำในชนเผ่าอิโบถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะใช้เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถแสดงออกถึงคุณสมบัติของความเป็นชาย (Manhood) และวิธีสร้างเกียรติประวัติของตนเอง หากชายใดในเผ่าต้องการขอรับตำแหน่งของเผ่าเกียรติประวัติเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยในการตัดสินใจของคนในเผ่า และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชายผู้นั้นได้รับการยอมรับจากคนในเผ่าด้วย

ค่านิยมของการเป็นนักปล้ำมิใช่เป็นค่านิยมของชนเผ่าอิโบเพียงเผ่าเดียว แต่เป็นวัฒนธรรมร่วมหลายชนเผ่าในทวีปแอฟริกา โดยผู้ที่มีหน้าที่ปล้ำกันให้เด็กหนุ่มทั้งหลายคือบิดา บิดาจะเป็นตัวอย่างที่ดีและจะเป็นผู้ปล้ำกันให้เด็กเข้าค่ายที่มีแต่เด็กชายล้วนอายุเริ่มต้นประมาณ 13

⁷ Chinua Achebe, *Things Fall Apart* (New York: Anchor Books, 1994), p.1.

หรือ 14 ปี ค่ายเหล่านี้อยู่ไกลจากหมู่บ้านออกไปหลายไมล์ ผู้เป็นพ่อหวังให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับและเรียนรู้การสร้างเกียรติยศให้ตนเอง โดยที่พวกเขาต้องทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการเรียนรู้ศิลปะของนักปล้ำจากเด็กที่โตกว่าและผู้ที่เป็นชายเต็มตัว เด็ก ๆ เองเมื่ออยู่ในค่ายจะมีความมุ่งมั่นเนื่องจากถ้าชายผู้ั้นชนะการปล้ำหลาย ๆ ครั้งเขาจะสามารถเลื่อนขั้นขึ้นเป็นนักสู้อย่างเต็มตัว หากเขายังไม่สามารถชนะใครได้เขาต้องคอยรับใช้ผู้อื่นต่อไป⁸

เรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจของคนเผ่าอิโบมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเป็นผู้นำ กล่าวคือ นอกจากการเป็นคนที่มีวิญญูติ มีความกล้าหาญแล้ว การเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีก็จะมีส่วนช่วยให้การก้าวขึ้นเป็นกลุ่มผู้นำของเผ่าทำได้ง่ายขึ้น เพราะการขอตำแหน่งความเป็นผู้นำในเผ่าแต่ละครั้งต้องใช้เงิน หรือทรัพย์สิน ที่มีอยู่มากมายเป็นเครื่องช่วยสนับสนุนให้ได้ตำแหน่งที่บุคคลผู้นั้นขอ ยิ่งตำแหน่งที่ขอเป็นตำแหน่งที่สูงก็ต้องยิ่งใช้ทรัพย์สินมากขึ้น เป็นเงาตามตัว ทรัพย์สินที่กล่าวถึงนั้นนอกจากเงินทองแล้ว หักใจสำคัญคือยัม ผลผลิตทางการเกษตร อสังหาริมทรัพย์เช่นบ้านหรือที่ดินทำกินที่คนที่ขอตำแหน่งเป็นเจ้าของอยู่ แม้แต่ภรรยาและบุตรก็รวมอยู่ในสินทรัพย์ด้วย

ตำแหน่งของชนเผ่าอิโบที่ปรากฏในนวนิยายของอาเชเบพบว่า ชายในเผ่าจะได้รับตำแหน่งโอโซ (Ozo) เป็นตำแหน่งขั้นแรก แต่ถือเป็นตำแหน่งที่ยังไม่ค่อยมีสิทธิมีเสียงในเรื่องของการปกครองเท่าใด หากชายคนใดที่ต้องการมีส่วนร่วมหรือเป็นตัวแทนในการออกกฎระเบียบต่าง ๆ ในเผ่าต้องมีการขอรับตำแหน่งต่อไปคือ นดิชี (Ndichie) เป็นตำแหน่งที่ผู้ชายในเผ่าจะได้เป็นตัวแทนในการในการเข้าร่วมออกกฎระเบียบหรือประชุมเผ่า สามารถเป็นตัวแทนในการร่วมตัดสินคดีความต่าง ๆ ได้ ถ้าบุคคลใดต้องการได้ตำแหน่งที่สูงขึ้นไปต้องมีการสะสมทรัพย์ให้มากพอเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการตำแหน่งต่อ ๆ ไป เช่นการทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้า หรือเพื่อการเลี้ยงฉลองตำแหน่งของตนเองให้กับคนในเผ่า ดังนั้นคนที่มีความสามารถและฐานะมากพอถึงจะมีโอกาสรับตำแหน่งที่สูงขึ้นไปในเผ่าได้ ตัวอย่างของคนเผ่าอิโบที่ได้เป็นผู้นำในนวนิยายของ ชิโนอา อาเชเบ คือ นวากิบิ (Nwakibie) เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งรองจากตำแหน่งที่สูงที่สุดในอูมูโอเฟีย นวากิบิเป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง *Things Fall Apart* นวนิยายมิได้ระบุชื่อตำแหน่งของเขาที่ชัดเจนไว้ แต่ได้กล่าวว่านวากิบิเป็นบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมากในหมู่บ้านของโอกอนโกว เขามียั้งฉางขนาดใหญ่ไว้เก็บยัมที่เป็นอาหารหลักของชาวอูมูโอเฟียถึง 3 หลัง มีภรรยา 9 คน และมีบุตรรวมทั้งหมด 30 คน ในเรื่องของความอาวุโส นวากิบิ ถือเป็นบุคคลที่มีความอาวุโสมากพอสมควร เขา

⁸ Basil Davidson, *African Kingdoms* (London: Time Inc., 1967), pp.68-70.

จึงได้รับตำแหน่งสูงเป็นอันดับสองในอุมูโอเฟีย ซึ่งถ้าหากบิสามารถผลักดันตนเองให้ได้มากกว่านี้เขาก็สามารถ ได้รับตำแหน่งที่สูงกว่าในปัจจุบันนี้ได้

There was a wealthy man in Okonkwo's village who had three huge barns, nine wives and thirty children. His name was Nwakibie and he had taken the highest but one title which a man could take in the clan. It was for this man that Okonkwo worked to earn his first seed yams.⁹

ผู้ที่ได้รับตำแหน่งเป็นอันดับรองลงมาจากนวกิบิของชนเผ่าในอุมูโอเฟียก็คือ โอกอนโกว ด้วยเหตุผลที่โอกอนโกวเป็นผู้ที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย และเขามีความพยายามสร้างฐานะจนกลายเป็นคนมีฐานะคนหนึ่งในเผ่า โอกอนโกวมีฐานะที่เต็มไปด้วยยัมถึงสองหลัง เขามีภรรยาสามคนและมีลูกอีกหลายคนทำให้โอกอนโกวสามารถขอตำแหน่งนี้ได้

การที่คนในเผ่าทุกคนมีสิทธิ์ในการขอตำแหน่งผู้นำ ถ้าบุคคลนั้นมีคุณสมบัติที่เพียงพอ แสดงให้เห็นว่าคนเผ่าอโโบมีความยืดหยุ่นในระบบผู้นำ ตัวอย่างเช่น โอกอนโกว ในการขอตำแหน่งหากคนใดที่มีความสามารถ มีฐานะ มีวุฒิภาวะที่เพียงพอกับตำแหน่ง ก็สามารถยกระดับตนเองให้เป็นคนมีตำแหน่งระดับที่สูงได้ เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวไปในข้างต้นว่า การรับตำแหน่งของคนในเผ่าเป็นความสามารถเฉพาะบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การสืบทอดต่อกันจากรพบุรุษ หากแต่ถ้าคนไหนมีทุนเดิมจากรพบุรุษก็เท่ากับเป็นการลดระยะทางในการขอรับตำแหน่งต่าง ๆ และมีโอกาสขอตำแหน่งได้ง่ายและเร็วขึ้น แต่คนในเผ่าก็มีการป้องกันไม่ให้คนที่มียุ่่น้อยและได้รับมรดกจากบิดามารดาขึ้นมาเป็นคนที่มีความสูงเร็วเกินไป จึงต้องมีข้อกำหนดด้วยวัยวุฒิรวมอยู่ด้วย หากตำแหน่งในเผ่าต้องได้รับการสืบต่อกันจากรพบุรุษแล้วโอกอนโกวจะไม่มีโอกาสได้เป็นผู้นำในกลุ่มคนอโโบ เพราะ ในสมัยที่อุโนกา (Unoka) บิดาของโอกอนโกวเป็นหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวของอุโนกายากจนมากเขาไม่ทำงานทำให้ครอบครัวของเขาไม่อาจปลูกยัมได้ ภรรยาและลูก ๆ สามารถปลูกแต่พืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ยัม เพราะกฎของเผ่าอโโบให้ถือว่ายัมเป็นพืชของผู้ชาย และในตอนนั้นโอกอนโกวยังเล็กไม่สามารถที่จะช่วยปลูกได้ ในสังคมเผ่าถือว่าอุโนกาเป็นบุคคลที่ประสบความล้มเหลว ทำให้ครอบครัวของเขาต้อง

⁹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, pp.18.-19.

ลำบาก อุโนกาไม่เคยได้รับตำแหน่งใดเลยในเผ่าอีกจนเขาเสียชีวิต และเขายังมีหนี้สินมากมาย ด้วย

That was years ago, when he was young. Unoka, the grown-up, was a failure. He was poor and his wife and children had barely enough to eat. People laughed at him because he was a loafer, and they swore never to lend him any more money because he never paid back. But Unoka was such a man that he always succeeded in borrowing more, and piling up his debts.¹⁰

ด้วยเหตุนี้อุโนกาจึงไม่เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับลูกชายอย่างโอกอนโกว ในแง่ของความ เป็นหัวหน้าครอบครัว จึงทำให้โอกอนโกวพยายามที่จะทำชีวิตของเขาให้ดีกว่าบิดาให้มากที่สุด โอกอนโกวพยายามสร้างตัวเองเพื่อให้เขาได้ยึดหยัดอยู่ในเผ่าได้อย่างไม่อายุใคร คนในเผ่าต่างก็ ยอมรับว่าโอกอนโกวแตกต่างจากบิดาของเขามาก อีกทั้งยังมีความเชื่อมั่นในความสามารถให้ โอกาสโอกอนโกวได้รับตำแหน่งในระดับสูงของเผ่าได้ จากการที่โอกอนโกวได้รับตำแหน่งในระดับ สูง ถือเป็นเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นว่าเผ่ามิได้ใช้ระบบการปกครองแบบสืบทอดจากบรรพบุรุษ คนที่ จะมีตำแหน่งต้องได้มาจากความสามารถ และความพยายามในการทำมาหากินของตน อีกทั้งยัง ต้องเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากสังคมเผ่าด้วย นอกจากสองตำแหน่งนี้ยังมีตำแหน่งอื่น เช่น ตำแหน่ง อิดेमิลี (Idemili) หรือ ออกวูกู (Ogwugwu) เป็นต้น

ในระบบผู้นำเรื่องของวุฒิมิเป็นเรื่องที่มีความสำคัญดังที่ได้กล่าวไว้ข้างแล้วในตอนต้น เพราะคนพื้นเมืองยึดถือเรื่องระบบอาวุโส เนื่องจากความเคารพในระบบอาวุโสจึงมีตัวอย่างที่ แสดงถึงความสำคัญของระบบอาวุโสนี้ เช่นในตอนที่โอกอนโกวถูกตำหนิจากผู้ใหญ่ในเผ่าเรื่องที่ โอกอนโกวพูดจาเหน็บแนมชายสูงอายุในเผ่าที่ไม่มียศว่าเป็นสตรี ผู้อาวุโสคนอื่นจึงมองว่าเป็น การกระทำที่ไม่ควร เพราะชายสูงอายุที่ไม่มียศที่กำลังถูกโอกอนโกวตำหนิก็มีอายุรุ่นราวคราว เดียวกับบิดาของโอกอนโกว อีกนัยหนึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้อาวุโสในเผ่ากำลังได้สอนโอกอนโกวให้รู้ ถึงความเป็นชายที่เป็นผู้นำที่แท้จริงว่าต้องเป็นอย่างไร กล่าวคือ การเป็นผู้นำนอกจากจะต้องมี

¹⁰ Ibid., p.5.

ทรัพย์สิน มีความกล้าสามารถ มีวิสัยทัศน์และคุณวุฒิต่าง ๆ แล้ว ยังต้องรู้ว่าสิ่งใดสมควรทำและสิ่งใดไม่สมควรทำด้วย เพราะสิ่งที่โกลคอนโกวทำคือการไม่ให้เกียรติผู้อาวุโส ซึ่งไม่ใช่คุณสมบัติที่ดีของคนที่จะเป็นผู้นำในอนาคต กล่าวโดยสรุปโกลคอนโกวเป็นตัวละครที่สามารถนำเสนอความเป็นผู้ชายในอุดมคติของเผ่าอโอบิ

ตัวอย่างที่ยกมาได้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้นำในชนเผ่า ทำให้เห็นว่าการเป็นผู้นำเผ่ามิใช่เรื่องง่าย การจะขึ้นมาเป็นคนที่มีความสูงในเผ่าานั้นต้องเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินสะสมไว้มีภรรยาและลูกมากมาย พิจารณาในอีกแง่หนึ่งคือการจะมีทรัพย์สินมากนั้นผู้นำคนนั้นต้องผ่านการทำงานมาอย่างหนัก อีกทั้งในครอบครัวผู้นำก็ต้องดูแลคนในครอบครัวเป็นอย่างดี เมื่อคนที่จะเป็นผู้นำเป็นตัวอย่างที่ดีในฐานะของการเป็นหัวหน้าครอบครัว จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนในเผ่าเกิดความไว้วางใจให้คนผู้นั้นเป็นผู้นำเผ่าได้เช่นกัน

ตำแหน่งหรือระบบของคนในเผ่ามิได้มีไว้เพื่อเป็นเครื่องประดับประจำกายหรือเพื่อเป็นเกียรติยศของผู้ได้รับเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงหน้าที่ของคนในเผ่าด้วย ผู้นำเผ่ามีหน้าที่ที่สำคัญคือการดูแลเผ่าให้มีความสงบเรียบร้อย ในคนอโอบิที่เป็นกลุ่มผู้นำที่อาวุโสจะได้รับความเคารพนับถือจากคนในเผ่า จะมีหน้าที่เป็นสภาหรือศาลที่เป็นศูนย์รวมของเผ่าเพื่อปรึกษาหารือเรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนทำหน้าที่เป็นคนกลางในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งเรื่องภายในเผ่าและเรื่องระหว่างเผ่าด้วย เช่น ปัญหาของ ออกบูเอฟี อูดู (Ogbuefi Udo) เรื่องการฆาตกรรมภรรยาของเขา คนเผ่าถือเป็นภาระของเผ่าเป็นความเดือดร้อนของพี่น้องในเผ่า ต้องมีการเล่าสู่กันฟังและขอความเห็นร่วมกันในการแก้ปัญหา จึงมีการเรียกชายในเผ่ามารวมตัวกันที่ตลาดเพื่อหาวิธีการแก้ไขและมีมติว่าให้ส่งสารไปยังมไบโน เพื่อบอกถึงความผิดในสิ่งที่มไบโน (Mbaino) ทำ หากยอมรับความผิดก็ต้องส่งเชลยมาให้แต่หากไม่ยอมรับความผิดนี้อาจต้องเกิดสงคราม

When he (Ogbuefi Ezeugo) began again, the anger on his face was gone and in its place a sort of smile hovered, more terrible and more sinister than the anger. And in a clear unemotional voice he told Umuofia how their daughter had gone to market at Mbaino and had been killed. That woman, said Ezeugo, was the wife of Ogbuefi Udo, and he pointed to a man who sat near him

with a bowed head. The crowd then shouted with anger and thirst for blood.¹¹ (ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

จากตัวอย่างข้างต้นให้เห็นว่าแม้ว่าพบว่ามีกรกระทำผิดจริง คนพื้นเมืองยังให้โอกาสและมีทางเลือกให้กับผู้กระทำผิด คนเผ่ามิได้คิดที่จะต้องแก้แค้นเอาคืนเพื่อให้เกิดความเดือดร้อนที่ขยายวงกว้างออกไป แต่สิ่งที่คนในเผ่าอโอบต้องการคือความรับผิดชอบจากผู้กระทำผิดนั่นเอง ถือเป็นความพยายามในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ด้วยสันติวิธีก่อน

Usually, the kinds of decisions that had to be made in traditional Igbo societies were either judicial or connected with relations with other groups. In a judicial case, it was responsibility of the lineage head to try the settle the matter before bringing in to the elders, who would here the case in public. A decision that affected the whole town, such as the declaration of war, would generally be put all the free adult males of the town. The nature of these institutions was extremely flexible.¹²

ตัวอย่างทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องตำแหน่ง หน้าที่ หรือการตัดสินปัญหาต่าง ๆ เห็นได้ว่าสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของระบบการปกครองและเรื่องของผู้นำมีลักษณะของความยืดหยุ่น สามารถมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งได้ตามความสามารถ และกลุ่มผู้นำของเผ่าเป็นชายแสดงถึงการที่คนเผ่ามอบอำนาจในการปกครองให้ผู้ชายเป็นหลัก

- ผู้นำในระดับครัวเรือน

¹¹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p.11.

¹² Available from: [http:// www.qub.ac.uk/en/imperial/nigeria/govt.htm](http://www.qub.ac.uk/en/imperial/nigeria/govt.htm).

เมื่ออธิบายถึงระบบผู้นำในระดับใหญ่ของสังคมอิโบแล้ว ระบบผู้นำในสังคมระดับย่อยลงมาคือระดับครัวเรือน สังคมในระดับครัวเรือนของชาวอิโบมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ฝ่ายชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน มีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายบิดา สาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมอิโบมีลักษณะเช่นนี้เนื่องจาก โดยปกติสังคมเผ่าอิโบมีลักษณะการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยการทำการเกษตร เกษตรกรรมถือเป็นงานหนักฝ่ายชายจึงต้องการคนมาช่วย และผู้ที่ช่วยเหลือได้ดีที่สุดคือภรรยาและลูก ดังนั้นผู้ชายในสังคมเกษตรจึงมองว่าการมีภรรยาและลูกมาก ๆ เพื่อจะได้มีคนมาช่วยในการทำงาน ช่วยในการขยายพื้นที่ทำกินของตน ได้อีกประการหนึ่งด้วย¹³ ฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานต้องมาอยู่กับสามี เมื่อมีลูก ๆ ต้องสืบเชื้อสายทางฝ่ายบิดา ภาระต่าง ๆ จึงตกอยู่ที่ฝ่ายชายผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ดังนั้นเมื่อฝ่ายชายเป็นผู้รับผิดชอบดูแลภรรยาและลูกผู้นำในครัวเรือนก็คือฝ่ายชายนั่นเอง

ระบบการสร้างครอบครัวของชนเผ่าอิโบมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ คนอิโบให้ความสำคัญกับผู้นำครอบครัวเป็นอย่างมาก เช่น การที่หัวหน้าครอบครัวมีภรรยาหลายคน ภรรยาทุกคนก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองคือการดูแลสามีและลูก ผู้หญิงอิโบเมื่อแต่งงานฝ่ายชายจะสร้างบ้านให้อยู่เป็นส่วนตัวของแต่ละคน และหน้าที่หนึ่งที่ภรรยาต้องทำคือ การดูแลบ้านเรือนและต้องทำอาหารให้ลูกและสามีของตนได้รับประทานด้วย ถ้าชายใดมีภรรยาสามคน ภรรยาทั้งสามคนก็ต้องทำอาหารให้สามีด้วย แล้วจึงแบ่งอาหารไว้ให้ตนเองกับลูกของตนได้รับประทาน

การจัดลักษณะของที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญกับหัวหน้าครอบครัวของคนอิโบ คนอิโบจะอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกันโดยมีบ้านของหัวหน้าครอบครัวอยู่ตรงกลาง บ้านหลังที่เป็นของหัวหน้าครอบครัวจะมีคำเรียกเฉพาะ คนอิโบเรียกบ้านหลังนี้ว่า “โอบิ” (Obi) ส่วนบ้านหลังอื่น ๆ อาเชเบจะใช้คำว่า บ้านหรือกระท่อม (Hut) ระบบการสร้างบ้านถือเป็นการแสดงนัยยะและเน้นให้เห็นว่าครอบครัวของชนเผ่าอิโบได้ให้ความสำคัญกับหัวหน้าครอบครัวในเรื่องตำแหน่งของบ้านก็เช่นกัน การให้บ้านของหัวหน้าครอบครัวอยู่ตำแหน่งตรงกลางของบริเวณบ้านแสดงให้เห็นว่าคนอิโบมีหัวหน้าครอบครัวเป็นศูนย์กลาง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่นการประชุมในครัวเรือน หรือการรับประทานอาหารร่วมกันก็มักจะใช้โอบิของหัวหน้าครอบครัวนั่นเอง

¹³ งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์), หน้า169-180.

กรณีที่เป็นลูกสาวสามารถออกจากศูนย์กลางเดิมของตนเองได้ กล่าวคือ ลูกสาวเมื่อแต่งงานหรือออกเรือนไปก็ต้องไปอยู่ในบ้านของสามี ลูกสาวก็ต้องไปอยู่ในศูนย์กลางแห่งใหม่ก็คือครอบครัวของสามีนั่นเอง สิ่งนี้อาเซเบเน่าเสนอไว้ชัดเจนในนวนิยายเรื่อง *Arrow of God*

There was a third hut which formed a half moon with the other two. It had belonged to Ezeulu's first wife, Okuata, who died many years ago. (...) After her death her children lived in the hut until the girls married. Then Edogo lived there alone until he married two years ago and built a small compound of his own beside his father's.¹⁴

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าแม้ลูกชายจะแต่งงานมีครอบครัวใหม่ บ้านใหม่ที่สร้างขึ้นนั้นก็ยังคงอยู่ในบริเวณเดียวกับบ้านของบิดา เป็นการแสดงให้เห็นถึงการสืบเชื้อสายทางบิดา บิดาจึงยังเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ทุกคนในครอบครัวต้องให้ความเคารพเชื่อฟัง และถือเป็นกุศโลบายที่ให้พ่อเป็นศูนย์กลางของครอบครัว และลูกชายที่ยังอยู่ก็สามารถช่วยเหลืองานของบิดาของตนได้อีกด้วย ถือเป็นจุดเด่นของครอบครัวขยาย คือ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของคนในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่คอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่ถ้าเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะมีหน้าที่ในการลดความขัดแย้ง หัวหน้าครอบครัวคือผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว ครอบครัวในระบบเผ่าจึงเป็นมิติที่มีหัวหน้าครอบครัวเป็นจุดศูนย์กลาง ด้วยระบบสังคมที่มีพ่อเป็นศูนย์กลางของครอบครัว สังคมครัวเรือนหรือสังคมเผ่าผู้นำเป็นผู้ชายเสมอ และการที่ไม่ได้เห็นว่ามีผู้หญิงมีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองของเผ่าสังคมอิโบ จึงทำให้สังคมของอิโบเป็นสังคมที่สำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง

ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวถึงอำนาจของเพศชายไว้ว่าระบบสังคมที่มีการสืบเชื้อสายทางฝ่ายชายเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายชายมีอำนาจและมีหน้าที่ต่าง ๆ มากกว่าฝ่ายหญิง การแต่งงานฝ่ายหญิงมักเป็นฝ่ายที่ต้องย้ายไปอยู่กับฝ่ายชาย การสืบสกุลเด็กที่เกิดมาโดยปกติต้องสืบสกุลฝ่ายบิดา ข้อตกลงที่ผู้ชายสามารถมีภรรยาหลายคนเป็นเรื่องที่เกิดได้มากกว่าสังคมที่ผู้หญิงมีสามีได้หลายคน ในระบบการเมืองการปกครองเช่นกัน หัวหน้าชุมชนไม่ว่าจะมีขนาดเล็ก

¹⁴ Chinua Achebe, *Arrow of God*, (New York: Anchor Books, 1989), pp.9-10.

หรือใหญ่มักเป็นชายมากกว่า¹⁵ จึงเกิดเป็นคำถามขึ้นว่าผู้หญิงในเผ่าอิโบมีความสำคัญอย่างไร ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่แฝงอยู่ในนวนิยายของอาเซเบ

2.1.2 สถานภาพของชายและหญิงในสังคมเผ่าอิโบ

มุมมองของนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามองว่า สังคมเผ่าอิโบเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย คือการให้ผู้ชายมีอำนาจเป็นใหญ่ (Patriarchy) ฝ่ายชายจะมีอำนาจในการตัดสินใจ ออกคำสั่ง มีความสามารถในการลงโทษ และเป็นกลุ่มผู้ปกครองของชนเผ่า ซึ่งการให้อำนาจกับเพศชายเหล่านี้ถือเป็นข้อความที่มีความเป็นจริงที่ไม่อาจปฏิเสธในความคิดนี้ได้

นวนิยายของอาเซเบทั้งสามเรื่องได้นำเสนอบทบาทของเพศชายไว้อย่างชัดเจน โดยแสดงให้เห็นว่าอาเซเบไม่ได้ปฏิเสธว่าฝ่ายชายมีอำนาจเหล่านั้นจริง แต่นอกจากสิ่งที่อาเซเบได้นำเสนอบทบาทของฝ่ายชาย เขายังนำเสนอบทบาทและหน้าที่ของฝ่ายหญิงแทรกอยู่เป็นระยะ โดยอาเซเบได้นำเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นและเข้าใจว่าบทบาทและหน้าที่ของเพศชายและเพศหญิงในเผ่าอิโบนั้นมีภาพความแตกต่างของทั้งสองเพศไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในแง่ของบทบาทและหน้าที่สังคมเผ่าได้มอบให้คนในเผ่าทั้งชายและหญิง

ในนวนิยายเรื่อง *Things Fall Apart* อาเซเบนำเสนอบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของชายและหญิงในเผ่าอิโบผ่านตัวละครและสถานการณ์ตามสภาพความเป็นอยู่ของชนเผ่าอิโบ ตัวอย่างเช่น ตัวละครเอกที่ชื่อ โอกอนโกว ชิโนอา อาเซเบ ได้นำเสนอภาพความเป็นชายแบบอุดมคติของเผ่าอิโบไว้ในตัวโอกอนโกวเป็นอย่างมาก ความเป็นคนเก่ง มีความสามารถ มีความกล้าหาญ มีความพยายามในการสร้างตัวจนมีฐานะ และที่สำคัญตัวละครตัวนี้แสดงให้เห็นถึงอุดมคติของความเป็น “ชาย” ในชนเผ่าอิโบ อุดมคติที่ว่านี่คือความเป็น “ผู้นำ” การเป็นคนที่เหมาะสมความสำเร็จได้รับการยอมรับจากเผ่า ถือเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของผู้ชายในเผ่าอิโบ สำหรับตัวโอกอนโกวอาเซเบได้สร้างปมปัญหาให้โอกอนโกว คือความยากจนในวัยเด็กอันมีสาเหตุมาจากการที่บิดาของเขา อุโนกา (Unoka) ไม่ทำงาน โอกอนโกวสะสมสภาพความลำบากของแม่ พี่สาว และของตัวเองจนกลายเป็นแรงผลักดันให้เขาพยายามสร้างครอบครัวใหม่ของตัวเองให้ดีกว่าสิ่งที่เขาเคยได้รับในวัยเด็ก อีกทั้งความต้องการที่จะให้คนในเผ่ายอมรับไม่ให้เหมือนพ่อที่เคยถูกดู

¹⁵ ยศ สันตสมบัติ, *จากวรรณกรรมถึงทิวทัศน์: มาร์กซิสม์ และ มานุษยวิทยามาร์กซิสม์*

หมิ่นจากคนในเผ่า ภาพของอุโนกาผู้เป็นพ่อผู้ชายที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวจึงเป็นเสมือนภาพตรงข้ามที่ทำให้ผู้อ่านเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน

ในบทที่สองของเรื่อง *Things Fall Apart* มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าตัวละครอย่างโคโนโกวเป็นผู้นำของครอบครัวที่ทุกคนในครอบครัวกลัวและเกรงใจ ด้วยเหตุที่ว่าโคโนโกวเป็นคนที่มีความรุนแรง แต่ในความเป็นจริงแล้วโคโนโกวไม่ได้เป็นคนโหดร้าย ในทางตรงข้ามเขาเป็นกลับมีความกลัว กลัวในความล้มเหลวและไม่อยากเป็นคนอ่อนแอ เพราะหากเขามีความอ่อนแอ ก็จะทำให้เขาไม่ประสบความสำเร็จ

Okonkwo ruled his household with a heavy hand. His wives, especially the youngest, lived in perpetual fear of his fiery temper, and so did his little children. Perhaps down in his heart Okonkwo was not a cruel man. But his whole life was dominated by fear of failure and of weakness.¹⁶

ความกลัวเรื่องความไม่ประสบความสำเร็จของโคโนโกวมาจาก คนเผ่ามักมองชายที่ไม่ประสบความสำเร็จเป็นเสมือนผู้หญิงคนหนึ่ง คนเผ่าอโโบจะมีคำเปรียบเทียบกับคนที่ไม่ประสบความสำเร็จว่าเป็น “อักบาลา” (Agbala)* คำว่าอักบาลานี้โดยปกติเป็นคำเรียกผู้หญิง แต่อีกความหมายหนึ่งคนในเผ่าอโโบจะใช้คำนี้เรียกชายในเผ่าที่ไม่มีตำแหน่งหรือไม่ได้ประดับยศใดๆ ของเผ่า และตัวโคโนโกวเองก็เคยวิจารณ์ชายอาวุโสคนหนึ่งในเผ่าที่ไม่มียศว่าเป็น “อักบาลา” ด้วย ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่าพ่อของโคโนโกวถูกเปรียบว่าเป็นอักบาลา

Even as a little boy he had resented his father's failure and weakness, and even now he still remembered how he had suffered when a playmate had told him that his father was

¹⁶ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p.13

* Agbala = Woman; also used of a man who has taken no title. (อักบาลาเป็นคำที่ใช้เรียกผู้หญิงและรวมไปถึงใช้เรียกผู้ชายในเผ่าที่ไม่ได้รับยศหรือตำแหน่งใด ๆ ในเผ่าด้วย)

agbala. That was how Okonkwo first came to know that *agbala* was not only another name for a woman, it could also mean a man who had taken no title.¹⁷

ผู้ประพันธ์ได้พยายามสร้างภาวะความเป็นผู้นำให้กับตัวละครตัวนี้ ภายใต้แรงกดดันภายในใจจากการไม่ต้องการเป็นคนขี้ขลาด และผู้ชายที่ถูกคนในเผ่าตัดสินว่าเป็นคนขี้ขลาด ก็จะถูกเปรียบเทียบกับผู้หญิง โดยใช้คำว่าอักบาลาแทนถือเป็นคำเรียกที่แสดงถึงการหมิ่นเกียรติและศักดิ์ศรีของชายผู้นั้น

นอกจากลักษณะความเป็นชายในเผ่าอิโบแล้ว อาเซเบได้สอดแทรกคุณสมบัติของความเป็นหญิงไว้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในนวนิยายของเขาอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคุณสมบัติของลูกผู้หญิงในเผ่าอิโบ หน้าที่ของผู้หญิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ของภรรยาหน้าที่ความเป็นแม่ ประเพณีที่ให้ความสำคัญกับผู้หญิงโดยตรงอย่างพิธีแต่งงาน เป็นต้น ในนวนิยายของอาเซเบโดยปกติผู้ที่ถ่ายทอดความเป็นหญิงจะเป็นหน้าที่ของแม่ แต่มีบางช่วงที่จะเห็นได้ว่าฝ่ายชายจะเป็นผู้บอกว่าจะอะไรคือสิ่งที่ผู้หญิงต้องทำ เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนในเผ่ารู้ว่าหน้าที่ของฝ่ายชายมีอะไรบ้างและหน้าที่ของฝ่ายหญิงมีอะไรบ้าง เช่นในเรื่อง *Things Fall Apart* โอกอนโกวเป็นสอนลูกของเขาและเด็กคนอื่น ๆ ให้รู้จักว่าอะไรคือหน้าที่ของผู้ชายและอะไรคือหน้าที่ของผู้หญิง ในตอนที่ ๕ เมื่อโอกอนโกวจะไปดูการแข่งขันมวยปล้ำ เอซินมา (Ezinma) ลูกสาวคนเล็กของโอกอนโกวนี้ไม่เรียบร้อยโอกอนโกวจึงเตือนลูกสาวของเขาให้นั่งให้เรียบร้อย และโอกอนโกวก็ย้ำกับเอซินมาว่าการยกเก้าอี้เป็นงานของเด็กผู้ชาย

Ezinma placed her mother's dish before him and sat with Obiageli. "Sat like a woman!" Okonkwo shouted at her. Ezinma brought her two legs together and stretched them in front of her.

"Father, will you go to see the wrestling?" Ezinma asked after suitable interval.

"Yes," he answered. "Will you go?"

"Yes," And after a pause she said: "Can I bring your chair for you?"

¹⁷ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p.13

“No, that is a boy's job.” Okonkwo was especially fond of Ezinma.¹⁸ (การเน้นเป็นของผู้วิจัย)

ตัวอย่างด้านบนโคโนโกวได้สอนเรื่องกิริยามารยาทให้ลูกสาวของเขา และย้ำให้ลูกสาวได้รู้ว่าสิ่งที่เธออยากช่วยนั้นมันไม่ใช่หน้าที่ที่ผู้หญิงควรทำเป็นงานของผู้ชาย นอกจากนี้ข้อควรปฏิบัติในเรื่องจรรยาบรรณของชายหญิงในเผ่าอิโบแล้ว หน้าที่การก็เป็นสิ่งที่สามารถแบ่งแยกความเป็นชายและหญิงออกจากกัน เช่นกรณีของงานเกษตรกรรมของคนพื้นเมืองก็สามารถเป็นเครื่องบ่งชี้หน้าที่ของชายกับหญิงได้ จากประเด็นข้างต้นนี้จึงทำให้คิดถึงงานอย่างหนึ่งที่คนในเผ่าอิโบไม่ให้ผู้หญิงทำงานนั้นคือการปลูกยัม ยัม (Yam) เป็นพืชเพียงชนิดเดียวที่ให้เฉพาะผู้ชายเป็นผู้ปลูก เพราะชาวอิโบถือว่ายัมเป็นพืชของผู้ชายสงวนไว้ให้เป็นงานของผู้ชายที่จะต้องเป็นผู้ปลูกยัม จากนวนิยายและข้อมูลในลักษณะของยัมพบว่า สาเหตุที่ให้ยัมเป็นพืชของผู้ชายเนื่องจากยัมเป็นพืชที่มีความสำคัญสำหรับคนอิโบมากถือเพราะเป็นอาหารหลักของชาวอิโบ และยัมเป็นพืชชนิดเดียวที่ชนเผ่าเชื่อว่าเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับยัมโดยเฉพาะ เวลาจะปลูกยัมนอกจากจะมีการบอกกล่าวเทพแห่งดินแล้วยังต้องบวงสรวงเทพเจ้าแห่งยัมด้วย ในเรื่องลักษณะของต้นยัม ยัมเป็นพืชที่เมื่อโตเต็มที่จะมีขนาดใหญ่มาก และมีกรรมวิธีในการปลูกยุ่งยากกว่าพืชชนิดอื่น ๆ ต้องมีขั้นตอนในการเตรียมยัมก่อนที่จะปลูกซึ่งในนวนิยายเห็นได้ว่า ตัวละครจะเน้นถึงวิธีการเตรียมยัมไปปลูกว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะถ้าเตรียมไม่ดียัมที่นำไปปลูกอาจจะไม่เจริญเติบโตหรือเน่าเสียได้ เมื่อปลูกแล้วก็ต้องคอยดูแลเรื่องน้ำเรื่องแดดไม่ให้มากหรือน้อยจนเกินไป ถ้าแดดมากต้องหาใบไม้มาคลุมดินไว้ และยัมเป็นพืชที่ต้องการการดูแลตลอดตั้งแต่เริ่มปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว จึงถือว่าการปลูกยัมเป็นงานหนักคนอิโบจึงเป็นเหตุผลที่ว่ายากให้ยัมเป็นพืชที่ให้ฝ่ายชายเป็นผู้ปลูก

In the morning he went back to his farm and saw the withering tendrils. He had tried to protect them from the

¹⁸ Ibid., p.44.

ยัม (Yam) เป็นพืชที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวแอฟริกัน เพราะยัมเป็นอาหารหลักของคนเผ่าอิโบ ยัมมีมากในประเทศไนจีเรียและประเทศกานา ในทุกปีจะมีเทศกาลยัมใหม่เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองหลังจากที่มีการเก็บเกี่ยวยัมและมีการทำพิธีเพื่อเป็นการขอบคุณเทพเจ้าที่ช่วยดูแลและดลบันดาลให้มีผลผลิตที่ดี
ดูที่ [http:// www.familyculture.com/holidays/yamfestival.htm](http://www.familyculture.com/holidays/yamfestival.htm).

smoldering earth by making rings of thick sisal leaves around them. But by the end of the day the sisal rings were burned dry. He changed them everyday...¹⁹

ชนเผ่าอิโบก็มีวิธีแบ่งงานให้กับผู้หญิงคือ ผู้หญิงสามารถช่วยครอบครัวในการเลี้ยงสัตว์หรือเพาะปลูกพืชได้ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น เผือก, มัน, พืชตระกูลถั่วต่าง ๆ จากข้อมูลผลผลิตทางการเกษตรพบว่า ในทวีปแอฟริกาผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากสตรีเป็นผู้ปลูกคิดเป็นจำนวนประมาณร้อยละ 70 ของผลผลิตทั้งหมด²⁰ จึงกล่าวได้ว่าผลผลิตของผู้หญิงมีความสำคัญในแง่ของการหล่อเลี้ยงประชากรได้เป็นอย่างมาก เพราะถ้าใช้แต่ยัมคงไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรทั้งหมด และผลผลิตที่ได้จากผู้หญิงทำให้เกิดความหลากหลายทางโภชนาการให้กับคนพื้นเมืองด้วย

ในตอนที่พักของโอกอนโกวไม่ได้ทำงานนั้น แม่ของเขาสามารถทำได้แค่การปลูกพืชชนิดอื่นที่เป็นพืชที่ผู้หญิงสามารถปลูกได้ เช่น ถัวยั่วพืชต่าง ๆ โคโคยม ถั่ว และ มันสำปะหลัง แม้ว่าในระบบชนเผ่าพืชชนิดอื่นไม่สามารถนำมาคิดมูลค่าได้เท่ากับยัม แต่พืชเหล่านี้ก็ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีอาหารที่มีเพียงพอกับความ ต้องการและสามารถทำให้ทุกคนที่ดำรงอยู่ได้อย่างดี Okonkwo's mother and sister worked hard enough, but they grew woman's crop, like cocoyam, bean and cassava. Yam, the king of crops, was a man's crop.²¹ แม้งานเพาะปลูกจะมีความยากลำบากแม่และพี่สาวของโอกอนโกวก็ยินดีที่จะช่วยทำ เพราะถือว่างานเหล่านี้เป็นหน้าที่หนึ่งของผู้หญิงอิโบ

การสร้างความเป็นชายและหญิงให้กับเด็กในเผ่า ชายและหญิงยังแบ่งแยกหน้าที่การทำงานอย่างอื่นด้วย หน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ดูเหมือนเป็นที่ทราบกันดีในหมู่คนเผ่า เพราะเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ในเผ่าต้องปลูกฝังและสร้างความเป็นชายและความเป็นหญิงให้เด็ก ๆ ในเผ่าได้เรียนรู้หน้าที่ของแต่ละฝ่ายตั้งแต่ยังเยาว์วัย เพื่อโตขึ้นเด็ก ๆ เหล่านี้ก็จะกลายเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เขาได้

¹⁹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p.23.

²⁰ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, "งานของผู้ชายจบลงเมื่อสิ้นแสงตะวันแต่งงานของผู้หญิงไม่มีใครเคยเห็นความสำคัญ" ใน *สตรี: ความท้าทายจากปัจจุบันสู่ปีค.ศ. 2000* (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2536), หน้า 46.

²¹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p.22

รับการสอนจากบรรพบุรุษสืบต่อไป เมื่อพูดถึงการสอนเด็ก ๆ ในเผ่า วิธีหนึ่งที่ผู้ใหญ่ในเผ่าใช้สอนเด็ก ๆ คือ การใช้เรื่องเล่า นโวยเต้ตัวละครเด็กที่เป็นบุตรชายของโอกอนโกว เขาจะไม่ชอบเวลาที่โอกอนโกวสอนหรือเล่าเรื่องต่าง ๆ เพราะเรื่องที่โอกอนโกวเล่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปลุกยั้ม การทำมาหากิน หรือไม่ก็เป็นเรื่องการทำสงคราม เป็นเรื่องที่เขาไม่รู้รู้สึกสนุกเหมือนตอนที่เขาได้ฟังเรื่องเล่าจากแม่ เพราะเรื่องที่แม่เล่าจะเป็นเหมือนตำนานหรือนิทานพื้นเมืองต่าง ๆ ที่มีทั้งความสนุกสนานและข้อคิดข้อปฏิบัติต่าง ๆ แฝงไว้ และเรื่องเล่านี้แสดงให้เห็นว่าคนเผ่าการแบ่งแยกไว้อย่างชัดเจนว่า ฝ่ายชายเล่าเรื่องประเภทใดและฝ่ายหญิงมีหน้าที่เล่าเรื่องประเภทใด

เรื่องที่พ่อหรือฝ่ายชายเล่าจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวกับการดูแลรับผิดชอบครอบครัวรวมถึงหน้าที่รับผิดชอบที่ผู้ชายมีต่อคนในเผ่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าที่แสดงวิธีการทำมาหากิน หรือเรื่องเล่าที่แสดงการทำสงครามสู้รบเกียรติภูมิของบรรพบุรุษของเผ่า และพ่อคือตัวอย่างที่ดีที่สุดของความเป็นผู้ชาย

So Okonkwo encouraged the boys to sit with him in his obi, and he told them stories of the land.--masculine stories of violence and bloodshed. Nwoye knew that it was right to be masculine and to be violent, but somehow he still preferred that his mother used to tell...-- stories of the tortoise and his wily ways...That was the kind of story that Nwoye loves. But he now knew that they were for foolish woman and children, and he knew that his father wanted him to be a man.²²

สำหรับฝ่ายหญิงก็เช่นเดียวกับฝ่ายชายคือ ฝ่ายหญิงจะมีแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ในการปลูกฝังความเป็นลูกผู้หญิงที่ดีให้กับลูกสาวไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหน้าที่การงาน การบ้านการเรือนจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงทั้งสิ้น และคำสอนต่างหรือเรื่องเล่าต่าง ๆ จากแม่จะเป็นเสมือนสิ่งที่หล่อหลอมความเป็นหญิงที่บริบูรณ์ให้กับสตรีชนเผ่าเช่นกัน เรื่อง *Things Fall Apart* เป็นตอนที่เอเกวฟี (Ekwefi) เล่านิทานตำนานให้เด็ก ๆ ฟัง เป็นตำนานที่ว่าทำไมเต่าจึงมีกระดองที่ไม่เรียบ ในตำนานเรื่องนี้ภายในเรื่องเต็มไปด้วยจารีต ประเพณี วัฒนธรรมและทำเนียบปฏิบัติที่ถูกต้องที่ควรแฝง

²² Ibid, pp.53-54.

อยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกายเมื่อมีโอกาสสำคัญ คุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว หรือการหุงหาอาหารต่าง ๆ ล้วนเป็นข้อคิดที่แทรกอยู่ในเรื่องเล่าของแม่ทั้งสิ้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าของพ่อมีเพื่อเด็กชายที่โตขึ้นจะได้ปฏิบัติหน้าที่ของผู้ชายสมบูรณ์ ส่วนเรื่องของแม่มีเพื่อให้ลูกสาวได้ทำหน้าที่ของหญิงให้สมบูรณ์และมีเพื่อให้เด็ก ๆ ทุกคนเป็นคนดีเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป ทำให้เห็นว่าคนเผ่ามีวิธีการสอนลูกหลานของเขาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ กล่าวคือต้องเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และรู้หน้าที่ของตนเองทั้งชายและหญิง ถือเป็นความชาญฉลาดและเห็นระบบการสอนแบบมุขปาฐะ

ตัวอย่างที่กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทของชายหญิงที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ทั้งชายและหญิงต้องร่วมกันสร้างสังคมให้สมบูรณ์และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานของตน ความเกี่ยวเนื่องระหว่างบทบาทของชายกับหญิงในเผ่ามิได้มีแค่เรื่องของมนุษย์เท่านั้น เพราะลักษณะของความเกี่ยวเนื่องนี้มีมาตั้งแต่ระดับของเทพเจ้าที่คนอิโบนับถือ เทพเจ้าที่คนอิโบนับถือมีทั้งเทพเจ้าผู้ชาย (God) และ เทพเจ้าผู้หญิง (Goddess) เป็นการสร้างความสมดุล เทพเจ้าชายและหญิงก็มีลักษณะเดียวกับหน้าที่มนุษย์ชายและหญิงในเผ่า เทพเจ้าผู้ชายที่สำคัญคือ ชุกกู (Chukwu) ชุกกูเป็นผู้ที่สร้างโลก สวรรค์ สร้างเทพองค์อื่นในเผ่าอิโบ แม้ว่าคนอิโบจะมีเทพเจ้าองค์อื่น ๆ มากมาย แต่เมื่อเทพเจ้าเหล่านั้นไม่สามารถช่วยคนในเผ่าได้ คนในเผ่าจึงขอจากชุกกู บรรพบุรุษของคนอิโบบูชาชุกกูไว้สูงสุด หรือเทพฝ่ายชายองค์อื่นเช่นการทำสงครามก็ต้องปรึกษาเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการทำสงคราม หรือเกี่ยวกับปัญหาเรื่องของปกครอง การทะเลาะวิวาทกับเพื่อนบ้าน คนในเผ่าก็ต้องทำการปรึกษาหรือขอคำชี้แนะจากวิญญาณของบิดาที่ล่วงลับ เช่น

The Oracle was called Agbala, and people came from far and near to consult it. They came when misfortune dogged their step or when they had a dispute with their neighbors. They came to discover what the future held for them or to consult the spirits of their departed fathers.²³

การทำสงครามของคนพื้นเมืองนั้นนอกจากจะมีการขอคำแนะนำจากวิญญาณบรรพบุรุษ และยังคงเป็นสงครามที่ได้รับการยินยอมจากเทพพยากรณ์ หากเทพพยากรณ์สั่งห้ามทำสงครามแล้วคนเผ่าไม่เชื่อฟัง มีความเชื่อว่าคนเผ่าจะแพ้สงครามและถือเป็นสงครามที่น่าตีเตียน

²³ Ibid., p.16.

แม้ว่าชุกวจะมีความสำคัญมากแต่ในเผ่าอิโบก็มีเทพอานิ (Ani) เทพที่เป็นผู้หญิงที่เป็นเสมือนผู้ดูแลและรักษากฎระเบียบต่าง ๆ ของเผ่าเพื่อความสงบและเทพเจ้าฝ่ายหญิงก็ทำหน้าที่เช่นเดียวกับมารดา เป็นเทพหญิงที่ต่อต้านการก่ออาชญากรรมกับสมาชิกของเผ่า เช่น ตอนที่เกิดเรื่องกับโอกอนโกวที่เขาทำปิ่นลัน ถือเป็นการก่ออาชญากรรมแต่สำหรับชนเผ่าแบ่งเป็นสองประเภทคืออาชญากรรมเพศหญิงกับอาชญากรรมเพศชาย สิ่งที่เกิดกับโอกอนโกวเป็นอาชญากรรมเพศหญิงคือผู้ก่ออาชญากรรมนั้นกระทำโดยมิได้มีเจตนาที่จะทำ ส่งผลให้โอกอนโกวต้องหนีไปอยู่ในดินแดนของมาตุภูมิ จะกลับมาได้เมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 7 ปี จึงเห็นได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับโอกอนโกวนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจเผ่าจึงให้โอกาสโดยให้เขากลับไปอยู่ในดินแดนที่เป็นอ้อมกอดของแม่ และโอกอนโกวต้องหนีไปเพื่อได้รับการปกป้องจากดินแดนที่เป็นดินแดนมาตุภูมิ เพราะตอนนี้เขาไม่สามารถอยู่ในดินแดนของพ่อได้แล้ว

The only course open to Okonkwo was to flee from the clan. It was a crime against the earth goddess to kill a clansman, and a man who committed it must flee from the land. The crime was of two kinds, male and female. Okonkwo had committed the female, because it had been inadvertent. He could return to the clan after seven years.

การที่เผ่าให้กลับไปอยู่ในดินแดนมาตุภูมิเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า บ้านของแม่คือที่พักพิงและพึ่งพิงของลูกยามที่ลูกลำบาก และเมื่อโอกอนโกวกลับไปที่บ้านเกิดของเขา เขาก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และในขณะที่เขากลับไปอยู่ในดินแดนของแม่เขาก็มีอุเชินดู (Uchendu) ลูกของโอกอนโกวผู้อาวุโสที่สุดในญาติฝ่ายแม่คอยให้การดูแลและให้คำแนะนำราวกับเป็นพ่อและแม่ของโอกอนโกวเอง

Igbo men were in constant quest of titles and status, and a man who lacks them was looked upon as agbala (woman) However, that is not to say the traditional Igbo woman felt as dominated as their counterparts in the Western world. Women may have been portrayed as less visible than men in Umuofia, but their roles were as important as those of men. Male and Female roles

complemented each other, resulting in the social philosophy of “complementary dualism,” defined in chapter four. The importance of his mothers was emphasized in the role that Okonkwo’s maternal uncle, Ucendu, played in his exile in Mbanta, and in the name Nneka, “Mother is supreme.”²⁴

อาเซเบได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมเผ่าอิโบเป็นสังคมที่ต้องมีการคานอำนาจและแบ่งหน้าที่ของชายและหญิงอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการปกครองของคณอิโบในระดับชุมชนหรือระดับครอบครัว ผู้นำทั้งในชุมชนและในครัวเรือนแม้จะเป็นผู้ชายก็ตามมิได้หมายความว่าฝ่ายชายจะสามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ ทุกอย่างจะต้องมีกฎเกณฑ์ความถูกต้องและเหมาะสม ในสังคมเผ่าอิโบชายและหญิงจะเป็นส่วนเติมเต็มซึ่งกันและกัน และมีส่วนช่วยให้เผ่าดำรงอยู่ได้ เช่นการลงโทษโองอนโกวโนสัปดาร์สันติสุขที่มีสาเหตุมาจากโองอนโกวได้ละเมิดข้อห้ามโดยการทะเลาะและทำร้ายภรรยาของตนเองซึ่งถือเป็นความผิด คนในเผ่าก็มีได้นั่งนอนใจเพราะความผิดนั้นนอกจากจะเป็นความผิดในเรื่องการทำร้ายภรรยาแล้ว ยังเป็นการทำผิดต่อเทพอันีด้วยที่โองอนโกวสร้างความไม่สงบให้กับเผ่า

อาเซเบได้นำเสนอภาพการใช้ความรุนแรงกับภรรยาไว้ในนวนิยายของเขา โดยมีสาเหตุเพียงการที่ภรรยาของเขาไปตัดใบตองเพื่อมาทำเป็นภาชนะในการใส่อาหาร แต่โองอนโกวลงโทษภรรยาของเขาโดยการตบหน้าอย่างแรง และภรรยาคนอื่น ๆ ต่างนั่งเงียบ ไม่มีใครกล้าเข้ามาขัดขวาง

“Who killed this banana tree ?” he asked.

A hush fell on the compound immediately.

“Who killed this tree?” Or are you all deaf and dumb?”

As a matter of fact the tree was very much alive. Okonkwo’s second wife had merely cut a few leaves off it to wrap some food, and she said so. Without further argument Okonkwo gave her a sound beating and left her and her only daughter weeping. Neither of the other wives dared to interfere beyond an

²⁴ Kalu ogbaa, *Understanding Things Fall Apart*, pp.165-166.

occasional and tentative, "It is enough, Okonkwo," pleaded from a reasonable distance.²⁵

จากตัวอย่างข้างต้นถือเป็นการกระทำที่ค่อนข้างรุนแรงและไม่เป็นธรรมกับผู้หญิงเป็นอย่างมาก แต่เป็นสิ่งที่น่าแปลกสตรีเหล่านี้กลับไม่มีการเรียกร้องหรือต่อสู้ มีคำถามเกิดขึ้นว่าทำไมสตรีชนเผ่าจึงถูกทำร้ายหรือยอมทนต่อการถูกทำร้าย ทั้งปวงนั้นมาจากสตรีชนเผ่าเธอถูกปลุกฝังมาเป็นคนที่ต้องเชื่อฟังและเคารพสามี เพราะเธอเหล่านี้ตกอยู่ภายใต้การดูแลและปกครองของสามี ในระบบชายเป็นใหญ่ได้วางข้อจำกัดไว้ว่าลูกชายจะได้รับการสืบทอดมรดกจากบิดาและลูกสาวจะได้รับการเลี้ยงดูจากบิดาจนกว่าจะแต่งงาน เมื่อแต่งงานสามีจะเป็นผู้ดูแลต่อไป²⁶ จากความคิดนี้เกิดข้อจำกัดทางสถานะคือสามีต้องเลี้ยงดูภรรยาให้ดีเสมอเหมือนหรือดีกว่าตอนที่เขาอยู่กับบิดาของเขา สองภรรยาก็ต้องดูแลปรนนิบัติสามีเทียบเท่ากับที่ปรนนิบัติบิดาของตนด้วย แต่ด้วยสภาวะอารมณ์ของโอกอนโกวจึงทำให้เขาใช้ความรุนแรงกับภรรยา โอกอนโกวอาจมีจุดประสงค์แค่เพื่อให้ภรรยาเกิดความรู้สึกยำเกรงเนื่องจากมีความคิดว่าเขาเป็นผู้ปกครองครอบครัวเขามีอำนาจเป็นใหญ่ในครอบครัว

อาเชเบพยายามทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าผู้ชายพื้นเมืองไม่ใช่คนที่โหดร้าย ชอบความรุนแรง โดยเขาพยายามสร้างตัวละครพื้นเมืองเพศชายให้มีมุมของความอ่อนโยนเป็นเหมือนมนุษย์ทั่วไป อาเชเบได้แสดงให้เห็นว่าโดยปกติโอกอนโกวมิใช่คนโหดร้าย หรือชอบทำร้ายภรรยา โดยเห็นได้ชัดเจนเมื่อลูกสาวของโอกอนโกวป่วย ผู้อ่านจะรู้สึกได้ว่าโอกอนโกวมีความรักความห่วงใยต่อลูกและภรรยาของเขามาก เขาช่วยเอเกวฟีดูแลเอชินมาและพยายามทุกวิถีทางที่จะหาคณะมาช่วยให้ลูกเขาหายป่วย สถานการณ์เหล่านี้เป็นตัวอย่างว่าในความดุดันของโอกอนโกวนั้นเต็มไปด้วยความห่วงใยและความปรารถนาดีที่จะให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข และในบุคลิกภาพที่เข้มแข็งแต่ในจิตใจของเขาก็มีความอ่อนโยนอยู่ถือว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ด้วยธรรมชาตินี้เองจึงทำให้บรรพบุรุษของเผ่าเห็นความสำคัญของความแข็งแกร่งในตัวผู้ชายและความอ่อนโยนของผู้หญิง ในขณะที่เอเกวฟีก็มีความกล้าหาญและเข้มแข็งกล้าขัดคำสั่ง ฝ่ากับความกลัวเพื่อไปช่วยลูกสาวกลับมา และหากเกิดอันตรายใดใดเอเกวฟีก็ยอมตายกับลูก

²⁵ Chinua Achebe. *Things Fall Apart*, p.38.

²⁶ พรพีไล ถมั่งรักษ์สัตว์. *ปรัชญาผู้หญิง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.), หน้า 26.

As these things went through her mind she did not realize how close they were to the cave mouth. And so when the priestess with Ezinma on her back disappear through a hole hardly big enough to pass a hen, Ekwefi broke into a run as though to stop them. As she stood gazing at the circular darkness which had swallowed them, tears gushed from her eyes, and she swore within her that if she heard Ezinma cry she would rush into the cave to defend her against all the gods in the world. She would die with her.²⁷

อาเซเบ ได้แสดงให้เห็นว่าตัวละครเอกที่มีความกล้าหาญอีกทั้งแสดงให้เห็นความเป็นแม่ที่มีอยู่ในตัวของเธอ ซึ่งตอนต่อจากนี้จะเป็นภาพที่โศกอนโศกไปตามหานางด้วยความห่วงใย และช่วยนางกับลูกกลับมา อาเซเบสร้างให้ตัวละครเผ่าคูนีมีบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวเนื่องกัน ผู้หญิงสามารถมีความเข้มแข็งฝ่ายชายแสดงออกถึงความอ่อนโยน และความสมดุสนี้ทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้นั่นเอง

คนพื้นเมืองให้ความสำคัญกับเพศหญิงมากในเรื่องของการแต่งงาน การแต่งงานของคนพื้นเมืองเป็นงานที่จัดเพื่อฝ่ายหญิงโดยตรง เช่น พิธีการสู่ขอ พิธีแต่งงาน ที่ถือเป็นพิธีผู้ชายได้ให้การยกย่องและให้เกียรติกับผู้หญิง เนื่องจากการจะมีภรรยาหนึ่งคนชายผู้นั้นต้องทำพิธีสู่ขอ ต้องมีสินสอดมีการสะสมทรัพย์เพื่อไปสู่ขอผู้หญิงมาเป็นภรรยา ผู้ชายไม่สามารถข่มขู่หรือขึ้นใจผู้หญิงได้ถ้าฝ่ายหญิงหรือญาติทางฝ่ายหญิงไม่พึงใจ และเมื่อได้หญิงผู้นั้นมาเป็นภรรยาแล้วฝ่ายชายก็ต้องเลี้ยงดูให้อยู่อย่างดี ตอนที่สิบสองของ *Things Fall Apart* ที่มีการกล่าวถึงงานแต่งงานของบุตรสาวของโอเบียริกาที่ชื่อว่า อูริ (Uri) มีพิธีส่งสินสอดมาสู่ขอมีการเชิญญาติฝ่ายเจ้าสาว โดยเฉพาะญาติทางฝ่ายมารดาเป็นจำนวนมากเพื่อให้ร่วมรับรู้ถึงการสู่ขอ และการให้สินสอดถือเป็นเครื่องยืนยันขั้นต้นว่าชายผู้นี้จะสามารถเลี้ยงดูหญิงสาวที่ตนไปสู่ขอมาเป็นภรรยาได้อย่างดี เพราะหากสินสอดที่นำมาให้ไม่เป็นที่พึงพอใจของครอบครัวฝ่ายเจ้าสาว ฝ่ายครอบครัวของเจ้าสาวมีสิทธิที่จะไม่ให้มีการแต่งงานได้

On the following morning the entire neighborhood wore a festive air because Okonkwo's friend, Obierika, was celebrating

²⁷ Chinua Achebe. *Things Fall Apart*, p. 108.

his daughter's Uri. It was the day on which her suitor (having already paid the greater part of her bride-price) would bring palm wine not only her parents and immediate relatives but to the wide and extensive group of kinsmen call Umunna.²⁸

จากการนำเสนอบทบาทของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในนวนิยายของ ซินูอา อาเซเบ ได้แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าคนพื้นเมืองจะให้อำนาจกับฝ่ายชาย แต่บทบาทของทั้งสองเพศอยู่ในลักษณะของความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แม้ในเรื่องการปกครองในเผ่าหรือในครัวเรือนจะเห็นได้ชัดเจนว่าผู้นำคือฝ่ายชาย แต่เบื้องหลังแล้วฝ่ายหญิงกลับมีบทบาทที่สำคัญมาก ในระดับเผ่าฝ่ายหญิงเป็นเทพที่เป็นผู้ออกกฎต่าง ๆ เพื่อความสงบสุขของเผ่าอย่างเทพอานี การลงโทษหากอยู่ในบ้านของพ่อไม่ได้ บ้านของแม่ก็ยังสามารเป็นที่พักพิงให้กับลูกผู้ทำผิดได้ ในครอบครัวพ่อได้สอนวิชาในการทำมาหากินให้ลูกชาย สอนเรื่องของการเป็นนักรบและนักรบให้ ส่วนเรื่องเล่าของพ่อก็จะเป็นตำนานประวัติศาสตร์ การสร้างเผ่า การทำสงคราม ของบรรพบุรุษในอดีต ส่วนแม่จะเป็นผู้สอนในเรื่องของจารีต ประเพณี กฎระเบียบของเผ่าที่ควรประพฤติและปฏิบัติ โดยเฉพาะกับลูกผู้หญิงแม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดและบอกให้ลูกรู้ว่าหน้าที่ของผู้หญิงและสิ่งที่ผู้หญิงควรทำมีอะไรบ้าง จึงทำให้เห็นว่าเผ่าจะสามารถมีการสืบทอดและดำรงคงอยู่ได้ด้วยบทบาทของชายและหญิงที่มีการคานอำนาจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นหนึ่งที่อาเซเบได้ตระหนักและความสำคัญจึงนำมาถ่ายทอดไว้ในนวนิยาย

2.1.3 การจัดระเบียบในสังคมเผ่า

สังคมเผ่าในนวนิยายของอาเซเบโดยเฉพาะในเรื่อง *Things Fall Apart* และ *Arrow of God* เป็นสังคมแบบชนเผ่ามีความเป็นอยู่แบบอาศัยธรรมชาติเช่น ทำเกษตรกรรม ล่าสัตว์ เป็นสังคมที่ไม่มีความซับซ้อนหรือวิถีชีวิตที่ยุ่งยากมากเท่าสังคมในปัจจุบัน มีการอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน รู้จักกันทั่วถึง ยึดถือจารีตประเพณีเพื่อติดต่อสัมพันธ์และประกอบกิจกรรม สังคมแบบนี้ถือเป็นลักษณะของสังคมแบบปฐมภูมิ (Primary Social) แม้สังคมที่อาเซเบนำเสนอเป็นสังคมขนาดเล็กแต่เป็นสังคมที่มีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเอง

²⁸ Ibid., p.110.

งามพิศ สัตย์สงวนได้กล่าวถึงการควบคุมและการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคนอิโบไว้ว่า ในหมู่มคนอิโบ ผู้อาวุโสที่ได้รับความเคารพนับถือจะมาชุมนุมกันในสภาหรือศาลที่เป็นศูนย์กลาง ชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นคนกลางและกรรมการเพื่อกำจัดความขัดแย้ง ในศาลหรือสภาแห่งนี้ผู้ใหญ่ที่มีอายุมากจะเปิดพิธีว่าความโดยการสวดถึงเทพเจ้าต่าง ๆ เพื่อขอให้พวกเขาสามารถตัดสินได้อย่างถูกต้อง ลงโทษผู้ที่ต่อต้านความยุติธรรมหรือให้การเท็จ ในบางกรณีผู้ใหญ่ของสภาสาบานว่าเขาจะไม่ตัดสินเพื่อเข้าข้างฝ่ายใด จะไม่เอาทรัพย์สินใครมาโดยกำลังหรือใช้ของสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว²⁹

นวนิยายของอาเชเบเสนอภาพการจัดระเบียบทางสังคมของชนเผ่า ทำให้ผู้อ่านนวนิยายเห็นภาพวิถีชีวิต การวางกฎเกณฑ์ของเผ่า เรื่องแรกคือการตัดสินปัญหาภายในเผ่าและบทลงโทษสำหรับผู้ที่ทำผิด เผ่าอิโบเมื่อเกิดปัญหาจะมีการเปิดประชุมสภาเผ่าเพื่อร่วมกันแก้ไข ปัญหา ให้นบทลงโทษของผู้ที่ละเมิดหรือฝ่าฝืนในกติกาสภาของเผ่า นวนิยายของอาเชเบมีตัวอย่างของการร่วมกันตัดสินคดีความคือในตอนบรรยายของตัวละครที่ชื่ออ็อกบูเอฟี อูดู (Ogbuefi Udo) ได้ไปที่ตลาดของมโบโนแล้วถูกฆาตกรรม จึงมีการเปิดสภาเผ่าเพื่อประกาศให้คนในหมู่บ้านรับทราบและประชุมเพื่อแก้ไขสถานการณ์ ในตอนเปิดประชุมเห็นได้ว่ามีผู้นำในการเปิดประชุมในตอนนั้นผู้ที่เปิดประชุมคือ อ็อกบูเอฟี เอเซอูโก (Ogbuefi Ezeugo) เป็นผู้ประกาศสี่ครั้งว่า “อุมูโอเฟีย เกวนู” (Umuofia Kwenu) หมายถึง อุมูโอเฟียจงสามัคคีกัน และเห็นได้ถึงความสามัคคีของคนในเผ่าคนในเผ่ามาชุมนุมกันเป็นจำนวนมาก และทุกคนให้ความสำคัญกับเหตุการณ์นี้เพราะเป็นความเดือดร้อนของคนในเผ่า ด้วยเหตุที่คนในเผ่าถูกคนต่างเผ่าฆ่า ชาวอิโบถือว่าเป็นเสมือนการฆ่าคนในครอบครัวของตนคือ “Those sons of wild animals have dared to murder a daughter of Umuofia.”³⁰ ทุกคนจะรวมตัวกันเรียกร้องบอกถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะทำวิธีใดจึงจะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด

In the morning the market place was full. There must have been about ten thousand men there, all talking in low voices. At last Ogbuefi Ezeugo stood up in the midst of them and bellowed four times, “Umuofia kwenu,” and on occasion he faced a different direction and seemed to push the air with a

²⁹ งามพิศ สัตย์สงวน. *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*, หน้า 199.

³⁰ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p.11.

clenched fist. And the thousand men answered “Yaa!” each time.³¹

หลังจากนั้นจึงมีการประชุมและกล่าวถึงผลของการตัดสินใจของคนในเผ่าว่า เหตุการณ์นี้ไม่ใช่เรื่องของอ็อกบูเอฟี อูคู คนเดียว แต่เป็นเรื่องของศักดิ์ศรีของอุมูโอเฟียด้วย การที่คนของหมู่บ้านมโบโนทำเช่นนี้กับคนของอุมูโอเฟียเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง เผ่าจึงมีมติส่งคนไปเจรจาให้มโบโนเลือกรับโทษโดยการส่งเด็กชายหญิงพรหมจรรย์มาเป็นเชลยชดเชยให้กับอุมูโอเฟียหรืออีกทางเลือกหนึ่งคือการทำสงครามซึ่งเป็นเรื่องที่คนอุมูโอเฟียไม่เคยกลัว

Many others spoke, and at the end it was decided to follow the normal course of action. An ultimatum was immediately dispatched to Mbaino asking them to choose between war and a virgin as compensation. Umuofia was feared by all its neighbors. It was powerful in war and in magic, and its priests and medicine men were feared in all the surrounding country.³²

ตัวอย่างที่ยกมาเป็นตัวอย่างของการตัดสินใจปัญหาในเผ่า ผู้อ่านได้เห็นรูปแบบศาลและการพิพากษาของชนเผ่า การให้มาตราการในการลงโทษที่ต่างจากศาลที่มีตัวบทกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีลักษณะเป็นแบบกำหนดไว้อย่างตายตัว แต่การลงโทษของเผ่าจะเห็นได้ว่าเป็นการลงโทษมีความยืดหยุ่น คือ มีตัวเลือกให้ผู้กระทำผิดได้เลือกว่าจะรับผิดชอบในการกระทำ ความผิดนั้นอย่างไร

ชาวอุมูโอเฟียมีวิธีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นของเผ่าตนแตกต่างกันไปตามเหตุการณ์และความรุนแรง แต่การจัดการปัญหาวิธีหนึ่งที่น่าสนใจคือการทำสงคราม การทำสงครามของอุมูโอเฟียนั้นเป็นเหตุการณ์ที่มีข้อสรุปที่ชัดเจนและการทำสงครามต้องมีความยุติธรรม และการทำสงครามต้องได้รับการยินยอมจากเทพยากรณ์ด้วย

³¹ Ibid.,p. 10.

³² Ibid.,p. 12.

And in fairness to Umuofia it should be recorded that it never went to war unless its case was clear and just and was accepted as such by its Oracle—The Oracle of the Hills and the Caves. And there were indeed occasions when the Oracle had forbidden Umuofia to wage a war. If the clan had disobeyed the Oracle they would surely have been beaten, because their dreaded *agadi-nwayi* would never fight what the Ibo call a *fight of blame*³³.

ประเด็นเรื่องการทำสงครามมีความน่าสนใจอยู่ประการหนึ่งก็คือ โดยปกติสังคมชนเผ่าเป็นสังคมที่มีการทำสงครามเฉพาะเมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น เมื่อมีการถูกรุกราน หรือเกิดความขัดแย้งต่าง ๆ จะมีการจัดประชุมเผ่าและหาข้อตกลงร่วมกัน ข้อสรุปที่ได้ถือว่เป็นสิ่งที่ได้รับการเห็นชอบจากทุกคนในเผ่ารวมทั้งเทพพยากรณ์ด้วย จึงทำให้ผู้อ่านเห็นว่าชนพื้นเมืองมีความผูกพันกับเทพเจ้าเป็นอย่างมาก และพวกเขามีความเชื่อว่าหากเป็นสงครามที่ไม่ได้รับการยินยอมจากเทพเจ้าหากก่อสงครามไปก็ทำให้พ่ายแพ้และสูญเสีย

อาเซเบได้นำเสนอเรื่องการทำสงครามไว้ตั้งแต่ในเรื่อง *Things Fall Apart* ว่าสงครามจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเป็นสงครามที่ได้รับการยอมรับจากเทพเจ้า เป็นสงครามที่ถูกต้องตามครรลองที่ควรจะเป็นไป จะไม่ฆ่าพี่น้องชนเผ่ากันเอง ประการนี้จึงเห็นได้ว่าอาเซเบพยายามให้เห็นว่าปกครองระบบเผ่าที่ต้องการความสมานฉันท์ภายในเผ่าและมีการตั้งกฎระเบียบเช่นนี้ เป็นสิ่งนี้อาจทำให้เกิดความวุ่นวายต่อไปในอนาคต และการที่พวกเขาไม่มีใครที่เป็นผู้ตัดสินใจในการใช้อำนาจได้เบ็ดเสร็จ อำนาจในการทำสงครามต้องผ่านการประชุมเผ่าและการขออนุญาตจากเทพเจ้า สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะนำความยุ่งยากต่อไปในอนาคต

การลงโทษตามบทบัญญัติของเผ่าที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา โดยปกติสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมจารีตประเพณี ในเรื่องการจัดระเบียบของชนเผ่าอโวกีเช่นกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนคือเรื่องของบทลงโทษของโองกอนโกวในการกระทำผิดในช่วงสัปดาห์สี่ดีสุข ช่วงสัปดาห์สันติสุขเป็นเวลาทีคนในเผ่าจะไม่ทำงาน แต่ละคนจะหาเวลาไปดื่มน้ำตาลเมา เหล้าป่าลัม ตามบ้านญาติหรือบ้านเพื่อน

³³ Ibid., p. 11 .

และที่สำคัญจะไม่มีทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่สัปดาหส์ันติสุขในปีนี้หัวข้อสนทนาที่เป็นที่กล่าวถึงของคนในเผ่าคือ เหตุการณ์ที่โกลอนโกวกระทำการที่เรียกว่า นโซ-อานี (Nso-Ani)* เรื่องที่โกลอนโกวทำคือการทะเลาะและทำร้ายภรรยาของเขา นวนิยายเล่าว่าแต่เหตุการณ์นโซ-อานีที่โกลอนโกวทำไม่ได้เกิดขึ้นมานานแล้ว และเป็นเรื่องที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยมาก ผู้เฒ่าในหมู่บ้านเล่าว่าแต่เดิมการลงโทษผู้ที่ทำลายสันติสุขในเทศกาลสันติสุขถือเป็นความผิดที่รุนแรงและมีการลงโทษที่รุนแรงเช่นกัน ตัวอย่างบทลงโทษเช่นบางคนถูกลากไปตามพื้นรอบหมู่บ้านจนตายไปในที่สุด

เรื่องของจารีต ของชนเผ่าแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก แต่คนโอบกั๊บบยอมเปลี่ยนแปลงบทลงโทษของผู้ที่ละเมิดหรือกระทำความผิดในสัปดาหส์ันติสุข เพราะมีแนวความคิดที่เสนอไว้ในนวนิยายว่า การลงโทษได้มีการลดความรุนแรงลง เนื่องจากผู้อาวุโสในเผ่าเชื่อว่าการมีบทลงโทษที่รุนแรงนั้นแทนที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ แต่บทลงโทษนั้นได้กลายเป็นเครื่องมือที่ทำลายคุณค่าของสันติสุขที่คนโอบกั๊บบตั้งใจรักษาไว้มากกว่า การอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขต่างหากที่เป็นแก่นสารสาระที่สำคัญของคำว่า "สันติสุข" ที่แท้จริง นวนิยายนำเสนอต่อไปว่าคนโอบกั๊บบเองเชื่อว่ามีอีกหลายเผ่าที่มีประเพณีแบบเดียวกันนี้ อาเซเบนนำเสนอให้เห็นว่าผู้เฒ่าผู้แก่ของคนโอบกั๊บบยอมเปลี่ยนบทลงโทษเนื่องจาก ผู้อาวุโสเหล่านั้นมองว่ายังมีคนตายในสัปดาหส์ันติสุขมากเท่าใดเผ่าก็จะเต็มไปด้วยวิญญาณร้ายที่ยังคอยหลอกหลอนคนในเผ่าอยู่ แล้วต่อไปเผ่าและลูกหลานของเผ่าทั้งหลายก็จะอยู่กันอย่างมีสันติสุขได้อย่างไร จึงทำให้เห็นว่าคนเผ่าเป็นกลุ่มคนที่ยอมเปลี่ยนแปลงได้ง่าย และถ้าพวกเขาเห็นว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีก็จะยอมรับและมีการปรับตัวได้โดยง่าย มีวิธีการแก้ไขได้อย่างสันติมากขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่งจึงทำให้เห็นว่าเมืองมีสิ่งใหม่เข้ามา คนพื้นเมืองเหล่านี้จึงเปลี่ยนใจไปได้ง่าย ๆ เช่นกัน

"It has not always been so," he said. "My father told me that he had been told that in the past man who broke the peace

* นโซ-อานี คือ การกระทำที่เป็นการละเมิดกฎศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นความเชื่อว่าแม่พระธรณีได้ตั้งไว้ เป็นสิ่งที่คนในเผ่าไม่สมควรทำ (Nso-Ani is a sin against the earth goddess Ani)

จารีต มีความหมายเหมือนคำว่าศีลธรรม จารีตเป็นบรรทัดฐานทางสังคมประเภทหนึ่งที่มีผลต่อสังคมสูงมาก เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอันตรายต่อสังคม เช่น การห้ามลักทรัพย์, การห้ามการประกอบอาชญากรรม, ห้ามทำร้ายคนอื่น, ห้ามฆ่าคนตาย ฯลฯ ลักษณะสำคัญของจารีตอยู่ตรงที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องทางศีลธรรม มีผลต่อจิตใจของคนที่อยู่ในสังคม และมีการเปลี่ยนแปลงได้ยาก

was dragged on the ground through the village until he died. But after a while this custom was stopped because it spoiled the peace which it was meant to preserve.” (...)

“It is indeed true,” said Ogbuefi Ezeudu. “They have that custom in Obodoani. If a man dies at this time he is not buried but cast into the Evil Forest. It is a bad custom which these people observe because they lack understanding. They throw away large numbers of men and women without burial. And what is the result? Their clan is full of the evil spirits of these unburied dead, hungry to do harm to the living.”³⁴

สิ่งที่อาเซเบนำเสนอในนวนิยายเป็นข้อมูลหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านเห็นว่า คนชนเผ่าเป็นผู้ที่สามารถปกครองตนเองได้ และการปกครองนี้เป็นการปกครองโดยยึดหลักของสันติสุขเป็นสิ่งสำคัญ การปกครองของเผ่ายึดหลักให้เผ่าของตนอยู่รอดปลอดภัยจากเผ่าอื่น และพยายามรักษาความสงบสุขให้เผ่าของตนเอง สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องช่วยยืนยันว่าคนเผ่าเป็นคนที่มีความอารยธรรม รู้จักแบ่งบทบาทหน้าที่ มีกฎระเบียบแบบแผนในชีวิตเป็นของตนเอง เป็นอารยชนที่สามารถยอมรับปรับเปลี่ยนในสิ่งที่เชื่อว่าจะทำให้สังคมของตนดีขึ้น

2.2 วิถีชีวิตแห่งชนเผ่า

แม้ว่าคนอิโบจะมีการปกครองที่อาศัยจารีตอันมีพื้นฐานมาจากความเชื่อของอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้าต่าง ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติ ภูตผีปีศาจ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ฯลฯ แต่ความเชื่อเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การปกครองเผ่าง่ายขึ้น มีการต่อรองและลดหย่อนกฎระเบียบตามสมควร ด้วยเหตุนี้สิ่งที่มีผลต่อสังคมอิโบที่น่าสนใจมากนวนิยายทั้งสามเรื่องของ ชินูอา อาเซเบ ได้นำเสนอให้เห็นถึงภาพสังคม วัฒนธรรมดั้งเดิมความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของชนเผ่าอิโบ คือเรื่องของวิถีชีวิตที่ผูกติดกับวัฒนธรรมความเชื่อของชนเผ่าอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2.2.1 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

³⁴ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, P. 31.

ความเชื่อหรือความศรัทธาถือเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากความเชื่อถือเป็นหัวใจสำคัญที่มีส่วนช่วยให้ชนเผ่าอิโบดำรงอยู่ได้ ความเชื่อของชนเผ่าที่สำคัญที่สุดคือการเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวคนในเผ่าให้อยู่ร่วมกัน นวนิยายของอาเชเบได้แสดงให้เห็นว่าคนอิโบเชื่อในอำนาจของเทพเจ้าอยู่ทุกชั่วขณะ ไม่ว่าจะกระทำกิจใด ๆ เขาจะต้องระลึกถึงเทพเจ้าเสมอ และพวกเขาจะรู้สึกมั่นใจในการทำกิจต่าง ๆ ให้ลุล่วงไป หากเกิดปัญหาเกี่ยวกับพวกเขาสิ่งแรกที่พวกเขาจะนึกถึงคือเทพเจ้าเหล่านี้ เช่น เมื่อครั้งที่ภรรยาของโอกอนโกวคือเอเกเวฟี (Ekwefi) คลอดลูกออกมาลูกของนางจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน นางได้ให้กำเนิดลูกทั้งหมดสิบคน แก้วคนแรกตายตั้งแต่อายุยังน้อยมากส่วนใหญ่จะไม่เกินสามขวบ นางเศร้าโศกกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาก นางพยายามหาทางแก้ไขมากมายหลายวิธีจนในที่สุดนางก็ต้องหันมาพึ่งกับความเชื่อในเรื่องของการตั้งชื่อ นางใช้วิธีการตั้งชื่อเพื่อแก้ไขเพื่อให้ชะตาชีวิตของเด็กคนนั้นดีขึ้น เช่น ลูกคนหนึ่งของนางชื่อ “อนวัมบิโก” (Onwumbiko) แปลว่า “ความตายซ้ำของอันวอน” แต่ลูกของนางก็ตายอนวัมบิโกเสียชีวิตตั้งแต่อายุ 1 ปี 3 เดือน คนต่อมาชื่อ “โอโซเอเมนา” (Ozoemena) แปลว่า “ขออย่าให้มันเกิดอีกเลย” แต่แล้วเด็กคนนี้ก็เสียชีวิตอีก เมื่อการแก้ไขจากชื่อไม่สำเร็จทำให้โอกอนโกวต้องไปหาหมอผีที่คนในเผ่าเชื่อว่าสามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้ หมอผีคนนั้นก็บอกให้โอกอนโกวรู้ว่าลูกของเขาเป็นเด็กอิอกันเบ (Ogbanje)

After the death of Ekwefi's second son child, Okonkwo had gone to a medicine man, who was also diviner of the Afa Oracle to inquire what was amiss. This man told him that the child was an *ogbanje*, one of those wicked children who, when they died, entered their mothers' wombs to be born again....

“When your wife becomes pregnant again,” he said, “let her not sleep in her hut. Let her go and stay with her people. In that way she will elude her wicked tormentor and brake its evil cycle of birth and death.”³⁵

³⁵ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p. 77.

เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับเอเกวฟีเป็นเรื่องของความเชื่อที่ไม่สามารถหาเหตุผลได้ หมอผีจึงแนะนำว่าไม่ให้เอเกวฟีไปอยู่ในบ้านของเอเกวฟี หมอผีให้นางไปอาศัยอยู่กับญาติแทน การกระทำเช่นนี้ก็เพื่อเป็นการตัดวงจรการเวียนว่ายตายเกิดของเด็ก เมื่อนางย้ายไปอยู่บ้านญาติ วิญญาณเด็กอีกบ้านจะไม่ได้ไม่มาเกิดเป็นลูกของนางอีก

ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีผลกระทบต่อคนพื้นเมืองโดยตรงอีกประการหนึ่งก็คือ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ในการรักษาโรค เนื่องจากชนเผ่าไม่มีวิทยาการทางการแพทย์ที่ก้าวหน้าทันสมัย ไม่มียาแผนปัจจุบัน ดังนั้นการรักษาโรคจึงต้องพึ่งพาไสยศาสตร์ความเชื่อของบรรพบุรุษ คนในเผ่าเชื่อว่าคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยนั้นส่วนใหญ่เกิดจากการลงโทษของเทพเจ้า หรือเชื่อว่าเกิดจากโชครະตาต่าง ๆ ที่เทพประจำตัวได้บันดาลให้เป็นไป หมอผีจะแนะนำวิธีการเพื่อช่วยให้คนในเผ่าหายป่วย หากไม่ใช้อำนาจเหนือธรรมชาติก็จะใช้ความรู้เรื่องสมุนไพรที่เป็นคำบอกเล่ามาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาใช้ เช่นตอนที่เอซินมา (Ezinma) เป็นโรคอิบา (Iba) เป็นโรคที่มีลักษณะเหมือนเป็นไข้จับสั่น โอกอนโกวต้องหาสมุนไพรมารักษา โดยโอกอนโกวใช้ใบไม้ รากไม้ มาต้มแล้วเทน้ำออกครึ่งหนึ่ง แล้วต้มต่อแต่ไม่ให้ต้มจนเดือดเพราะฤทธิ์ยาจะหายไปยาต้องต้มนานจนได้ที่ โอกอนโกวให้ลูกสาวนั่งคร่อมหม้อยาที่มีไอร้อนขึ้นมาแล้วใช้เสื้อหาคคลุมทับ เมื่อได้เวลาเอาเสื้อออกเอซินมาก็มีเหงื่อโชกทั้งตัว เอเกวฟีเช็ดตัวให้ลูกสาวจึงเสร็จขั้นตอนการรักษาและเอซินมาก็หายเป็นปกติ

Ezinma lay shivering on a mat beside a huge fire that her mother had kept burning all night. "It is Iba," said Okonkwo as he took his machete and went into the forest to collect the leaves and grasses and barks of trees that went into the making the medicine for Iba.³⁶

แม้ว่าชนเผ่าจะไม่มียาที่ทันสมัยแต่พวกเขาที่รู้จักเก็บเกี่ยวประสบการณ์ และรู้จักนำความรู้ที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาไว้รักษาตนเอง และพวกเขาได้พยายามต่อสู้เพื่อจะได้มีชีวิตอยู่รอด แต่การรักษาโรคจากสมุนไพรส่วนใหญ่มักจะได้ผลน้อย บางครั้งคนพื้นเมืองไม่ทราบว่าเขาเป็นอะไรต้องรอให้เกิดอาการซึ่งเมื่อเกิดอาการโรคนั้นอาจจะเป็นช่วงที่เป็นระยะสุดท้ายของโรคนั้นการรักษาโดยใช้ยาสมุนไพรจึงไม่ค่อยได้ผล หนทางสุดท้ายที่พวกเขาจะพึ่งได้คือเทพเจ้า หมอ

³⁶ Ibid., p.76.

ผี พิธีไสยศาสตร์ต่าง ๆ คนเฒ่าเชื่อว่าเทพเจ้าจะช่วยให้อาการของพวกเขาดีขึ้นมาได้ แต่สุดท้ายเห็นได้ว่าคนเฒ่าไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ เมื่อเขารักษาด้วยภูมิปัญญาของตนเองที่มีจนสุดความสามารถแล้วยังไม่หาย ที่พึ่งสุดท้ายของพวกเขาก็คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาเคารพบูชา แต่เมื่อสุดท้ายถ้าพวกเขาต้องตายคนเฒ่าก็จะไม่โทษว่าเทพเจ้าที่เขาเคารพไม่ศักดิ์สิทธิ์ กลับโทษว่าเป็นความผิดของเขาพวกเขาอาจจะทำสิ่งที่ไม่ดีเทพเจ้าจึงลงโทษ จึงเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติอิทธิพลกับคนเฒ่าเป็นอย่างมาก

นอกจากบทบาทของไสยศาสตร์ที่มีต่อการรักษาโรคแล้ว คนพื้นเมืองยังมีความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกทำอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นความเชื่อที่เห็นได้ชัดเจนมาก อีกทั้งเป็นความเชื่อที่ส่งผลให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ตามมา คนเฒ่าเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวจะมีเทพเจ้าปกครองอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นดิน ฟ้า สายฟ้า ฯลฯ ตัวอย่างเช่น อักบาลา (Agbala) เป็นเทพแห่งการพยากรณ์เป็นที่ปรึกษาของคนในหมู่บ้าน มีลักษณะคล้ายหมอดูที่สามารถให้จิตสื่อถึงฟ้าดินและหยั่งรู้เหตุการณ์ในอนาคตได้ นอกจากนั้นอักบาลายังได้ชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งเขาและถ้ำด้วย

The story was told in Umuofia, of how his father, Unoka, had gone to consult the Oracle of the Hills and the Caves to find out why he always had a miserable harvest.

The Oracle was call Agbala, and people came from far and near to consult it. They came when misfortune dogged their steps or when they had dispute with there neighbors. They came to discover what the future held for them or to consult the spirits of their departed fathers³⁷

อานี (Ani) คือ เทพเจ้าแห่งดินหรือแม่พระธรณี ก่อนจะมีการปลูกพืชพันธุ์ใดๆลงไปบนพื้นดินชาวอูมูโอเเพียงจะต้องทำการเช่นสรวงบูชาเทพอานีเสียก่อน “Every year, “he said sadly,”before I put any crop in the earth, I sacrifice a cock to Ani, the owner of all land.(...)”³⁸ นอกจากอานีแล้วในการเพาะปลูกคนเฒ่ายังต้องบูชา อิเฟจิโอกู (Ifejioku) คือ เทพ

³⁷ Ibid., p.16.

³⁸ Ibid., p.17.

เจ้าแห่งยัม คนอิโบต้องนำไก่มาทำการบวงสรวงต่อเทพอิเฟจิโอกูผู้เป็นเทพเจ้าแห่งยัมด้วยด้วย “I also kill a cock at the shrine of Ifejioku, the god of yam.”³⁹ ความเชื่อในเรื่องสิ่งแวดล้อมทุกอย่างมีเทพเจ้าที่คุ้มครองอยู่ ผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นผลมาจากการที่ชีวิตของชนเผ่าต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นในการดำรงชีวิต หากมีสิ่งใดที่ไม่เป็นปกติเช่นไม่มีแดด ไม่มีน้ำ หรือดินไม่ดี ล้วนส่งผลกระทบต่อชีวิตพวกเขาทั้งสิ้น เพราะนั่นหมายถึงผลผลิตที่พวกเขาปลูกจะไม่ได้ผลดี อาจทำให้พวกเขาต้องประสบปัญหาอื่น ๆ เช่น ภาวะขาดแคลนน้ำ อาหาร ฯลฯ

ความเชื่อข้างต้นจึงเป็นเหตุให้ไม่ว่าจะทำการใดต้องมีการบูชาบวงสรวงเทพเจ้าเหล่านั้นเสมอ การบูชาหรือการจะทำพิธีใด ๆ ก็ต้องมีการดูฤกษ์ยามดังที่เอเซอูลู (Ezeulu) ตัวละครเอกในเรื่อง *Arrow of God* เป็นผู้ทำหน้าที่นี้ และเหตุที่ความเชื่อในเรื่องนี้มีอยู่ในคนพื้นเมืองทุกคนและเป็นสิ่งที่คนเผ่าให้ความสำคัญ เมื่อเอเซอูลูไม่ได้ประกาศวันที่จะมีการบวงสรวงเทพเจ้าเพื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต ยัมของชาวบ้านที่ปลูกไว้จึงไม่ได้เก็บและเน่าเสียหายในไร่ที่ปลูกนั่นเอง เหตุการณ์นี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องความศรัทธาในเทพเจ้าที่มีอยู่อย่างแน่นแฟ้น

นอกจากเทพเจ้าแล้วคนในเผ่ายังเชื่อเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปด้วย ความเชื่อและความยึดมั่นในวิญญาณของบรรพบุรุษของชนเผ่าแสดงให้เห็นว่าคนพื้นเมืองได้ปลูกฝังเรื่องของความกตัญญูไว้เป็นอย่างดี เพราะความสำคัญของบรรพบุรุษคือเป็นผู้ทำให้ชนรุ่นหลังได้เกิดมา เป็นผู้ให้การเลี้ยงดู ให้คำสอน เป็นทั้งพ่อแม่และครูในเวลาเดียวกัน คนเผ่าทุกคนรู้จักวิธีการทำมาหากิน เรียนรู้พิธีกรรมต่าง ๆ จากบรรพบุรุษ ดังนั้นเมื่อบรรพบุรุษเหล่านี้ได้ล่วงลับไป ลูกหลานมีหน้าที่สืบสานความเป็นชนเผ่า สืบสานประเพณี วัฒนธรรมของเผ่าให้คงอยู่ ดังนั้นในการบวงสรวงบูชาจึงมีการบูชาบรรพบุรุษรวมอยู่ด้วย เหตุการณ์ในเรื่อง *Things Fall Apart* ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะในตอนที่ มร.บราวน์ มาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในอูมูโอเฟียและพยายามบอกให้ทุกคนในเผ่าเชื่อว่าพระเจ้ามีเพียงพระองค์เดียวคือพระเจ้าของคนขาว บัจฉัยที่ทำให้คนในเผ่าไม่หันไปเข้ากับศาสนาใหม่คือความเกรงกลัวในบรรพบุรุษ “If we leave our gods and follow your god,” asked an other man, “who will protect us from the anger of our neglected gods and ancestors?” ความเชื่อในบรรพบุรุษมิได้ส่งผลให้กับผู้ที่ตายไปแล้วเท่านั้น นวนิยายของอาเชเบได้ทำให้เห็นว่าเด็ก ๆ ในเผ่าอิโบนันมีความกตัญญูต่อบุพการีของพวกเขาไม่ว่าจะเป็น เอชินมา ใน *Things Fall Apart* หรือ โอดูซี (Oduche) ใน *Arrow of god* โอดูซีปรารถนาที่จะช่วยบิดาของเขาที่บ้านแทนที่จะไปช่วยคนขาวหรือไปเรียนกับกับคนขาว

³⁹ Ibid., p.17.

"Father, I have a word to say." It was Oduche.

"I am listening."

Oduche cleared his throat as if he was afraid to begin.

"Perhaps they are forbidden to help their brothers build a barn," said Obika thickly.

"You are always thinking like a fool," Edogo snapped at him. "Has Oduche not work as hard as your self on your homestead? I should say harder."

"It is Oduche I am waiting to here," said Ezeulu, "not you two jealous wives."

"I am one of those they have chosen to go to Okperi tomorrow and bring the loads of our new teacher." (...)⁴⁰

คนอิโบเชื่อว่าบรรพบุรุษจะเป็นผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองดูแลลูกหลานให้มีความสุข แต่ถ้าเมื่อใดลูกหลานจะต้องประสบกับความทุกข์หรือความยากลำบาก และถ้าพวกเขาเป็นคนกตัญญู บรรพบุรุษก็จะคอยให้ความช่วยเหลือ

"Hold your peace!" screamed the priestess, her voice terrible as it echoed through the dark void." You have offended neither the gods nor your fathers. And when a man is at peace with his gods and his ancestors, his harvest will be good or bad according to the strength of his arm."⁴¹

ความเชื่อต่าง ๆ ในชนเผ่าไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เทพเจ้า บรรพบุรุษ ถือเป็นสิ่งที่เชื่อมความเป็นชนเผ่าเข้าไว้ด้วยกัน มีความเชื่อก็มีประเพณี มีพิธีกรรม มีการรำลึกถึงบรรพบุรุษ พื้นฐานความเชื่อที่ว่ามีเทพเจ้าในทุก ๆ ที่ เป็นส่วนหนึ่งที่จะอาจทำให้คนในเผ่าก็

⁴⁰ Chinua Achebe, *Arrow of God*. P.13.

⁴¹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*. P.17.

ต้องทำแต่สิ่งดี ๆ และพวกเขาเชื่อว่าถ้าทำไม่ดีก็พระเจ้าหรือเทพต่าง ๆ จะลงโทษ เหตุนี้จึงยังประโยชน์ให้ความเชื่อมีส่วนทำให้สังคมเผ่าเกิดความสงบสุขได้นั่นเอง สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่มีผลต่อวิถีของชนเผ่าทั้งสิ้น

ความเชื่อก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรม ในส่วนของประเพณีถือเป็นรูปแบบของการกระทำที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นระเบียบแบบแผน⁴² ส่วนพิธีกรรม คือ การบูชา⁴³ หากประเพณีใดมีเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติก็จะมีเรื่องของพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างของประเพณีที่เห็นได้ชัดเจนคือประเพณียมใหม่ (New Yam Festival) ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเทศกาลที่ใช้เฉลิมฉลองยมที่ได้เก็บเกี่ยวมาอีกทั้งยังเปรียบได้กับเทศกาลปีใหม่ของคนพื้นเมืองด้วย อาซาเบได้นำเสนอภาพของพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นพิธีบูชาแม่พระธรณีและเทพเจ้าแห่งยม ๆ ก่อนที่จะมีการปลูกยมอีกทั้งยังมีพิธีขอขอบคุณเทพเจ้าที่ให้ผลผลิตกับคนในเผ่า ประเพณีนี้มักจะกระทำก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต จะมีการจัดงานใหญ่โตทั้งหมู่บ้าน มีการเชิญญาติ ๆ มาร่วมเลี้ยงฉลอง นอกจากนั้นในช่วงสัปดาห์แห่งการเฉลิมฉลองนี้ยังถือเป็นสัปดาห์แห่งสันติสุข หรือสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Week) ด้วย กล่าวคือเป็นสัปดาห์ที่ทุกคนจะไม่มีทะเลาะหรือมีปัญหาต่อกัน ไม่พูดคำหยาบ เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพื่อเป็นการสักการแม่พระธรณี คนอิโบเชื่อว่าถ้าหากเทพอานิไม่ประทานพรให้ พี่สาวที่จะปลูกในปีต่อไปก็จะไม่มีความเจริญงอกงาม และถ้าผู้ใดละเมิดหรือกระทำความผิดในสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์นี้ ถือว่าเป็นผู้ที่ไม่เคารพต่อเทพเจ้า ต่ออานิ และบรรพบุรุษ

The Feast of the New Yam was approaching and Umuofia was in a festival mood. It was an occasion for giving thanks to Ani, the earth goddess and the source of all fertility...

The Feast of the New Yam was held every year before the harvest began, to honor the earth goddess and the ancestral spirit of the clan. New yams could not be eaten until some had first been offered to these powers. Man and woman, because it began the season of

⁴² ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2531). หน้า 507.

⁴³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 593.

plenty—the new year. Young and old, looked forward to the New Yam Festival because it began the season of plenty—the new year.⁴⁴

การปฏิบัติพิธีกรรมของชนเผ่าส่วนใหญ่นอกจากจะมีในงานเทศกาลอย่างเทศกาลยัมใหม่แล้ว ยังมีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในงานอื่น ๆ เช่นในการประชุมเผ่า การออกรบ หรือ ก่อนเริ่มการเพาะปลูกก็จะมีการบวงสรวงเทพเจ้า มีการสวดอ้อนวอน กล่าวคือเป็นการใช้คำพูดบอกกล่าวกับอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ มีการร้องขอ ตอรอง หรืออาจเป็นการกล่าวคำสรรเสริญในบุญคุณที่ได้รับประโยชน์ต่าง ๆ ที่เทพเจ้าหรือบรรพบุรุษได้ให้มาเช่น การหายป่วย การได้ผลผลิตทางการเกษตรดี เป็นต้น การถวายของหรือเครื่องบูชาต่าง ๆ สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ในเทศกาลยัมใหม่ก็จะมี การเก็บเกี่ยวยัมใหม่มาถวายให้เทพเจ้าด้วยพิธีกรรมในงานยัมใหม่เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามวาระโอกาสหรือเทศกาลที่มีการกำหนดไว้แล้ว

พิธีกรรมอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันคือพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของคนในเผ่าในแต่ละช่วงชีวิต เช่นการแต่งงาน หรืองานศพ ในคนเผ่าอโบบีมีพิธีกรรมเหล่านี้และมีรายละเอียดมากเช่นกัน การแต่งงานและการมีครอบครัวเป็นกลไกที่จำเป็นของสังคมชนเผ่า เนื่องจากการแต่งงานยังประโยชน์ให้สังคมได้มีสมาชิกใหม่ซึ่งถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดพลวัตทางสังคม และสังคมสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ และการสร้างครอบครัวนั้นถือเป็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชายกับหญิง เนื่องจากผู้หญิงและผู้ชายมีบทบาทที่แตกต่างกันดังนั้นเมื่อมาอยู่ร่วมกันจึงเกิดการเกื้อกูลกัน

การแต่งงานเป็นประเพณีหรือพิธีที่แสดงให้เห็นว่าชายและหญิงคู่นี้จะต้องใช้ชีวิตร่วมกัน การแต่งงานและรูปแบบครอบครัวต่างเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรม ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงมีความแตกต่างกันไป⁴⁵ ในสังคมอโบบีการแต่งงานไม่มีแบบแผนในการเลือกคู่ การเลือกคู่เป็นไปได้อย่างอิสระเสรีไม่มีการบังคับใจกันแต่อย่างใด แต่เมื่อมีการตกลงปลงใจว่ารักใคร่ชอบพอกันจริงแล้ว เมื่อจะแต่งงานก็ต้องมีการไปสู่ขอมีการให้สินสอดอย่างถูกต้อง การให้สินสอดเป็นการบอกให้สังคมรับรู้ว่าคนทั้งสองได้ยินยอมพร้อมใจที่จะแต่งงานกัน และเป็นสิ่งที่มีของถูกต้องชอบ

⁴⁴ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p. 36.

⁴⁵ งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*, หน้า 150-151.

ธรรม⁴⁶ สังคมอโอบิฝ่ายชายต้องเป็นผู้ให้สินสอดกับฝ่ายหญิง (bride wealth หรือ bride price) สินสอดเหล่านี้ถือเป็นของขวัญที่ให้เจ้าสาว แต่บางครั้งการเรียกสินสอดที่มากเกินไปอาจทำให้งานแต่งงานนั้นล้มเลิกได้ ในส่วนที่สองบทที่ 12 ของเรื่อง “*Things Fall Apart*” ได้เล่าถึงงานแต่งงานอูริ (Uri) ผู้เป็นลูกสาวของโอบิเอริกาเพื่อนสนิทของโอกอนโกว แต่งานนี้เป็นงานฉลองของฝ่ายหญิงญาติ ๆ ฝ่ายหญิงทุกคนจะได้รับเชิญหมดไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่

On the following morning the entire neighborhood wore a festive air because Okonkwo's friend, Obierika, was celebrating his daughter's uri. It was the day on which her suitor (having already paid the greater part of her bride-price) would bring palm-wine not only to her parents immediate relatives but to the wide and extensive group of kinsman call uminna. Everybody invited—men, women and children. But it was really a woman's ceremony and the central figures were the bride and her mother.⁴⁷

การให้สินสอดแก่ฝ่ายหญิง (bride wealth) คือการให้ของขวัญ เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง สัตว์เลี้ยง ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยที่ครอบครัวเจ้าบ่าวเป็นผู้ให้แก่ครอบครัวเจ้าสาว ในกรณีตัวอย่างนี้ในตอนต้นของการสู่ขอฝ่ายเจ้าบ่าวได้มีการให้สินสอดอื่นมาบ้างบางส่วนแล้ว ส่วนตัวอย่างที่ยกมาเป็นสินสอดที่ชาวอโอบิต้องให้กันก็คือเหล้าปาล์ม และเหล้าปาล์มนี้มักจะให้ในวันที่จะไปรับตัวเจ้าสาว นวนิยายของอาเชเบเน่าเสนอภาพพิธีแต่งงานเป็นตอนที่เห็นชัดเจนมากในเรื่องนี้คือ งานแต่งงานลูกสาวของโอบิเอริกานั้น เขาสนใจกับจำนวนเหล้าปาล์มที่ฝ่ายชายจะนำมาให้ เพราะจำนวนของเหล้าปาล์มเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสำคัญของลูกสาวของตน โอบิเอริกาตั้งใจว่าน่าจะได้ประมาณสามสิบกไหและในที่สุดเขาได้เหล้าปาล์มถึงห้าสิบกไห ทำให้เขาพอใจกับสินสอดที่ฝ่ายชายนำมาให้เป็นอย่างมาก

⁴⁶ John Ogbu, “*African Bride Wealth and Woman's Status.*” *American Ethnologist* 5: 241-60, 1978.

⁴⁷ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p. 110.

"I hope our in-laws will bring many pots of wine. Although they come from a village that is known for being closefisted, they ought to know that Akueke is the bride for a king." Very soon after, the in-laws began to arrive. Young men and boys in single file, each carrying a pot of wine, came first. Obierika's relative counts the pots as they came. Twenty, twenty-five, there was a long break, and the hosts looked at each other as if to say, "I told you" Then more pots came. Thirty, thirty-five, forty, forty-five. The hosts nodded in approval and seem to say, "Now they are behaving like men." Altogether there were fifty pots of wine.⁴⁸

นอกจากพิธีแต่งงานชนเผ่าอิมโบมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย เช่น เมื่อมีคนตายทุกคนในเผ่าก็จะจัดพิธีให้สมกับตำแหน่งของคนที่ตายตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นพิธีศพของเอเซอูดู (Ezeudu) เป็นพิธีศพของนักรบ ดนตรีเป็นดนตรีที่ใช้จังหวะที่แสดงออกถึงความตาย มีการยิงปืนใหญ่ ผู้ชายต่างกระโดดโลดเต้นอย่างบ้าคลั่ง โคนต้นไม้ ฆ่าสัตว์ และนอกจากนั้นยังมีรายละเอียดต่าง ๆ มากมาย เช่น ถ้าคนที่มีระดับยศในเผ่าสูง ๆ ต้องฝังศพหลังค้ำ ระหว่างพิธีมีการกล่าวคำสรรเสริญผู้ตายด้วย พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็เฉกเช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ

แต่ถ้ามีคนตายในเผ่าด้วยการตายในลักษณะที่เป็นไม่ใช่การตายแบบปกติเช่นการตายด้วยโรคร้าย หรือการฆ่าตัวตายจะไม่มีการทำพิธี ถ้าศพผู้นั้นเกิดจากการฆ่าตัวตายจะไม่ได้รับการฝังเพราะถือว่าเป็นการทำผิดต่อแม่พระธรณี เช่นกรณีของอูโนกาบิดาของโอกอนโกว เขาตายด้วยโรคท้องและแขนขาบวม อูโนกาถูกเอาไปทิ้งไว้ยังป่าผีสิงตั้งแต่ยังไม่สิ้นลมหายใจ คนในเผ่าต้องปล่อยให้เขาอยู่ที่ป่าจนกว่าจะสิ้นใจตาย หรือกรณีการฆ่าตัวตายของโอกอนโกว ในกรณีนี้เป็นความตายที่คนในเผ่าไม่สามารถแตะต้องตัวเขาได้เลย เพราะคนอิมโบถือว่าการฆ่าตัวตายเป็นการตายนที่น่ารังเกียจ การตายของโอกอนโกวนอกจากเป็นการนำเสนอภาพความตายที่ทำให้เกิดความสลดหดหู่

⁴⁸ Ibid., p.116

ตัวอย่างที่ยกขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทศกาลยัมใหม่ พิธีแต่งงาน พิธีศพของคนอิโบ ได้แสดงให้เห็นว่าคนชนเผ่านี้มีวัฒนธรรมพื้นฐานใกล้เคียงและคล้ายคลึงกับชนชาติอื่น ๆ พวกเขาใช้ประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือสื่อสารและเชื่อมโยงกับความเชื่อของเขาจากสิ่งที่เป็นเพียงนามธรรมให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คนชนเผ่าไม่ได้มีแต่เพียงความศรัทธาแต่พวกเขาได้พยายามสื่อให้สิ่งที่เขาเคารพได้ทราบว่าเขาเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจริง โดยส่งผ่านการบวงสรวง สวดอ้อนวอน หรือจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น น้อยที่สุดก็ทำให้เห็นถึงความพยายามที่จะให้ผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นได้ช่วยเหลือพวกเขานั่นเอง

2.2.2 การดำรงชีพขั้นพื้นฐาน

การดำรงชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการคือ อาหาร ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นความต้องการด้านวัตถุเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างและพัฒนาขึ้นเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดและใช้สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก คนแต่ละกลุ่มจะเลือกใช้เครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านี้ตามความเหมาะสมของตน ปัจจุบันสื่อเรื่องใกล้ตัวที่หลายคนมองว่าไม่ว่าจะกิน จะอยู่แบบใด ก็ได้ขอให้สะอาด สะดวกสบาย มีประโยชน์ แต่สำหรับชนเผ่าอิโบพวกเขาให้ความสำคัญกับรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ และสิ่งเหล่านี้ยังเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงวิถีชนเผ่าด้วย

อาหารเป็นปัจจัยแรกที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตและเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีแรงที่จะอยู่ต่อไป สำหรับคนอิโบการหาอาหารเป็นกิจกรรมที่ทำได้อย่างยากลำบาก ในสมัยก่อนการเข้ามาของมหาอำนาจตะวันตก คนอิโบหาอาหารมาเลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์กันในครัวเรือนหรือหาจากธรรมชาติที่มีอยู่ นวนิยายของอาเซเบได้กล่าวถึงเรื่องการปลูกพืชต่าง ๆ ว่า เผ่าอิโบจะมีฤดูสำหรับการเพาะปลูกคือเป็นช่วงที่มีฝน เมื่อถึงฤดูการเพาะปลูกคนอิโบต้องทำการเช่นไหว้ อานิ (Ani) หรือ แม่พระธรณี มีการบวงสรวงอิเฟจิโอกุ (Ifegioku) หรือเทพเจ้าแห่งยัม รวมไปถึงเช่นไหว้บรรพบุรุษด้วยแล้วจึงจะทำการเพาะปลูกลงในที่ดินนั้น จึงเห็นได้ว่ากว่าจะได้มาซึ่งวัตถุดิบในการทำอาหารต้องมีพิธีกรรมขั้นตอนมากมาย และผลที่ได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศการดูแลของเจ้าของพืชผลที่เพาะปลูกนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่การทำมาหากินของคนเผ่าอิโบจะผูกกับความเชื่อต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติที่มีส่วนเกื้อหนุนให้พวกเขามีชีวิตอยู่รอด และความเป็นอยู่ของพวกเขาจะดีขึ้นได้ถ้าปีนั้นฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลและดินอุดมสมบูรณ์ดี

เมื่อคนเผ่าหาอาหารมาได้เป็นจำนวนมาก คนเผ่าจะรู้จักวิธีการถนอมอาหารของเพื่อเก็บไว้กินเป็นเวลานาน ซึ่งวัตถุดิบบางอย่างสามารถหาได้จากธรรมชาติแต่ต้องอาศัยการรอคอยที่นาน ๆ จะมีสักครั้ง และเมื่อได้มาแล้วด้วยความที่เป็นของหายากชนเผ่าต้องหาวิธีการที่จะทำให้อาหารนั้นเก็บไว้กินได้นาน เช่น ตักแตน ๆ ถือเป็นอาหารจานพิเศษของคนอิโบ ชนพื้นเมืองจะมีวิธีเก็บตักแตนที่จับมาได้โดยการ นำมาคั่วแล้วนำมาตากแดดอีกครั้งจนกรอบ คนอิโบจะรับประทานตักแตนกรอบนี้กับไขมันปาล์ม

Everyone was now about, talking excitedly and praying that the locusts should camp in Umuofia for the night. For although locusts had not visited Umuofia for many years, everybody knew by instinct that they were very good to eat. ...

Many people went out with baskets trying to catch them. ... everyone filled his bag and pots with locusts. The next morning they were roasted in clay pots and then spread in the sun until they became dry and brittle. And for many days this rare food was eaten with solid palm-oil.⁴⁹

การรับประทานของชาวอิโบนั้นไม่ใช่เรื่องของการบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีรวมอยู่ด้วย เมื่อรู้จักวิธีการหาอาหารและการถนอมอาหารแล้ว วิธีการรับประทานอาหารของชาวอูมูโอเปียเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของเผ่า การกินอาหารของคนอิโบต้องมีพิธีรีตอง จากตัวอย่างในข้างต้น การกะเทาะเปลือกโคล่าสามารถสะท้อนความเป็นสังคมเผ่าได้หลายประการคือ ความมีอารยธรรม มีวัฒนธรรม ความพิถีพิถันในทุกอิริยาบถ โดยเฉพาะเรื่องการรับประทาน การรับประทานของคนอิโบทำให้เห็นภาพชุมชนที่มีการให้เกียรติซึ่งกัน แฝงด้วยระบบการเคารพในผู้อาวุโส (Seniority) กรณีการรับประทานเม็ดโคล่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน หรือถ้ารับประทานอาหารในครอบครัวหัวหน้าครอบครัวก็จะได้รับประทานก่อนเรียงตามลำดับความอาวุโสและให้เกียรติผู้นำครอบครัว เมื่อหัวหน้าครอบครัวรับประทานแล้วจะต่อด้วยภรรยาคนแรกจนคนสุดท้าย แล้วถึงจะเป็นเด็ก ๆ แต่ถ้ามีแขกผู้มาเยือน นวนิยายของอาเชเบห์กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่าหากมีแขกมาที่บ้านของชาวอูมูโอเปียการต้อนรับแขกด้วยเม็ดโคล่าถือเป็นการให้เกียรติแขกผู้มาเยือน

⁴⁹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, P. 56.

“ I have kola,” he announced when he sat down, and passed the disc over to his guest..

“Thank you. He who brings kola brings life.” But I think you ought to break it,” replied Okoye, passing back the disc.

“No, it is for you, I think,” and they argued like this for breaking the kola. Okoye, meanwhile, took the lump of chalk, drew some lines on the floor, and then painted his big toe.⁵⁰

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่โอกเอยมาเยี่ยมอุโนกาบิดาของโอกอนโกว อุโนกาจึงต้อนรับแขกด้วยการหยิบยื่นเม็ดโคล่าให้ ตัวอย่างนี้นอกจากจะทำให้ทราบถึงคุณค่าของเม็ดโคล่าแล้ว เม็ดโคล่ายังมีส่วนในการบ่งบอกถึงคุณค่าและให้ความสำคัญกับบุคคลในเผ่าด้วย การกะเทาะเปลือกเม็ดโคล่าทุกครั้งจะมีผู้ที่ได้สิทธิในการทำพิธีนี้ และผู้ที่ได้สิทธิ์ถือว่าเป็นคนที่ได้รับเกียรติจากกลุ่ม ผู้ที่เหมาะสมในการได้รับเกียรติอาจจะเป็นผู้มียศสูงที่สุด หรือมีความอาวุโสที่สุดในกลุ่มแล้วแต่กรณีไป เช่น ในตอนที่โอกอนโกวไปบ้านนวกิบิ ขณะนั้นมีคนอยู่หลายคน นวกิบิก็ต้อนรับแขกด้วยเม็ดโคล่าเช่นกัน เป็นที่น่าแปลกทุกคนในวงสนทนาต่างส่งผ่านเม็ดโคล่าต่อกันไปไม่มีใครกะเทาะเปลือกของมัน จนกระทั่งเม็ดโคล่านั้นกลับมาสู่นวกิบิอีกครั้ง และคนที่ได้รับเกียรติให้กะเทาะเปลือกโคล่าคือนวกิบิ เหตุผลคือเขาเป็นผู้มีอาวุโสของเผ่า มีตำแหน่งและได้รับความเลื่อมใสสูงสุดของเผ่า และเขาเป็นเจ้าของบ้าน ดังนั้นจึงไม่มีใครในวงสนทนาที่จะเหมาะสมที่จะเป็นคนกะเทาะเปลือกเม็ดโคล่ามากไปกว่าเขาอีกแล้ว และเมื่อนวกิบิกะเทาะเปลือกโคล่าเสร็จเขาขอพรและวิงวอนให้เขาและลูกหลานมีชีวิตที่เจริญรุ่งเรืองดี ได้รับแต่สิ่งดี ๆ และหากใครคิดไม่ดีของให้ความไม่ดีจงกลับไปสู่ผู้นั้น

He took a pot of palm-wine and a cock to Nwakibie. Two elderly neighbors were sent for, and Nwakibie's two grown-up sons were also present in his obi. He presented a kola nut and an alligator pepper, which were passed round for all to see and then returned to him. He broke the nut saying: “We shall all live. We pray for life, children, a good harvest and happiness. You will have what is good for you and I will have what is good for

⁵⁰ Ibid., P.6.

me. Let the kite perch and let the eagle perch too. If one says no to the other, let his wing break.”⁵¹

ในกรณีเครื่องดื่มก็เช่นกันสามารถแสดงให้เห็นถึงการให้เกียรติกับผู้อาวุโสในชนเผ่าได้ เช่น เหล้าปาล์ม (palm wine) เป็นเครื่องดื่มหลักของคนอิโบ และสำหรับเครื่องดื่มก็มีธรรมเนียมปฏิบัติเช่นเดียวกับการรับประทานโคล่า กล่าวคือการดื่มเหล้าปาล์มนั้นจะดื่มในภษณะเดียวกันทุกคน แต่จะมีผู้ที่ได้รับเกียรติได้ดื่มเป็นคนแรก เสมือนการดื่มนี้ก็เป็นเครื่องมือที่แสดงความสำคัญของคนผู้นั้นได้เช่นกันตัวอย่างเช่นในตอนเดียวกับที่นวนากิบีได้กะเทาะเปลือกโคล่า เมื่อได้รับประทานโคล่าแล้วก็จะต้องดื่มเหล้าปาล์มด้วย ในตอนนี้เหล้าปาล์มที่นำมาดื่มเป็นของโอกอนโกว เขาจึงได้ดื่มไวน์ก่อนเพราะถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ผู้นำเหล้าปาล์มนี้มาให้ ต่อจากนั้นจึงส่งไปให้ผู้อาวุโสที่สุดในกลุ่มดื่ม และคนที่เหลือก็ดื่มต่อ ๆ กันไป และเมื่อฝ่ายชายดื่มไปพอสมควร นวากิบีจึงถามหาภรรยาทั้งหลายของเขาให้มาดื่มเหล้านี้ ในนวนิยายของอาเชเบได้กล่าวไว้ว่า ภรรยาทุกคนของนวนากิบีก็ดื่มไวน์นี้จากภษณะเดียวกันเช่นกัน แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ภรรยาทุกคนต้องรองจนกว่าภรรยาคนแรกจะได้ดื่มภรรยาคนต่อไปจึงจะดื่มได้ “Is Anasi not in?” he asked them. They said she was coming. Anasi was the first wife and the others could not drink before her, and so they stood waiting.⁵²

ข้อมูลที่กล่าวไปในเบื้องต้นเห็นได้ว่า อาหารไม่ได้มีความสำคัญเพียงแต่เป็นวัตถุดิบในการดำรงชีวิต ความสำคัญของอาหารยังมีคุณค่าในเรื่องของการสร้างวัฒนธรรมของเผ่า และเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในสังคมพื้นเมืองด้วย

กรณีการสร้างที่อยู่อาศัยของชาวอิโบ ถือเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถในทางวิศวกรรมและสถาปัตยกรรมของคนเผ่า ในการสร้างบ้านปลูกเรือนของชาวอิโบจะใช้วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ดิน ไม้ ใบไม้ต่าง ๆ เป็นวิธีการที่เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตน รูปทรงสถาปัตยกรรมของการสร้างบ้านของชาวอิโบจะเป็นทรงกลม หรือครึ่งวงกลม (There was a third hut which formed a half moon with the other two. It had belonged to Ezeulu's first wife, Okuata, who died many years ago.)⁵³ เหตุที่บ้านของชาวอิโบเป็นทรงกลมหรือเป็นครึ่งวงกลมเนื่องมาจากเป็นรูปทรงที่

⁵¹ Ibid., P. 19.

⁵² Ibid., P. 20.

⁵³ Chinua Achebe, *Arrow of God*, pp. 9-10.

ทำให้บ้านสามารถต้านกระแสลมที่พัดมาอย่างแรงได้ มีการเจาะช่องหน้าต่างเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกและเป็นที ๆ ทำให้แสงส่องมายังตัวบ้านได้พอสมควร และการที่กระท่อมมีแสงสว่างไม่มากนักจะทำให้มีแมลงวันน้อยลงด้วย⁵⁴

Okonkwo's prosperity was visible in his household. He had a large compound enclosed by a thick wall of red earth. His own hut, or obi, stood immediately behind the only gate in the red walls. Each wife had her own hut, which together from a half moon behind the obi. The barn was built against one end of the red walls and long stack of yam stood out prosperously in it....⁵⁵

ตัวอย่างเป็นที่อยู่อาศัยของโอกอนโกว โอบิของโอกอนโกวมีบริเวณที่กว้างใหญ่ กำแพงบ้านของเขาเป็นกำแพงที่มีความหนาและทำด้วยดินสีแดง มีทางเข้าออกทางเดียวและในบริเวณบ้านของเขายังมีกระท่อมอีกหลายหลังที่เป็นของภรรยาแต่ละคน โดยอยู่ในบริเวณเดียวกัน สิ่งที่น่าสังเกตคือคำที่ใช้เรียกบ้านได้แสดงถึงนัยยะที่ให้ความสำคัญกับเจ้าของบ้านไว้ด้วย กล่าวคือบ้านที่เป็นหลังประธานหรือหลังของเจ้าของบ้านนั้น ๆ หากมีการกล่าวถึงบ้านหลังนี้สังเกตได้ว่าเจ้าของบ้านจะเรียกบ้านหลังนี้ว่า "โอบิ" (Obi) แต่ถ้าเป็นหลังของภรรยาหรือลูก ๆ คนอื่นจะเรียกว่า บ้าน หรือ กระท่อม อาเซเบใช้คำว่า hut แทน เช่นเดียวกับบ้านของ เอเชอู ในเรื่อง *Arrow of God* นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยแล้วในบริเวณรั้วเดียวกันจะมีการสร้างยุ่งฉางไว้เก็บพืชผลทางการเกษตรด้วย ภายในยุ่งก็จะมียมและพืชผลทางการเกษตรอยู่มากมาย อีกทั้งยังมีบริเวณที่เอาไว้เลี้ยงสัตว์เช่น คอกแพะ หรือ เล้าไก่เล็ก ๆ อยู่

นอกจากการสร้างบ้านเป็นรูปทรงกลมภูมิสถาปัตยกรรมหรือการวางตำแหน่งของบ้านหรือยุ่งฉางที่อยู่ในบริเวณเดียวกันก็ยังเป็นรูปครึ่งวงกลมด้วย "A Circle of Huts" เป็นการสร้างบ้านแต่ละหลังโดยเชื่อมตัวรั้วไว้กับผนังบ้านด้วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันสัตว์ป่า โดยตัวบ้านทำจากดินโคลนเหมือนกันมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ใบจาก หรือหญ้าแฝกก็ได้ตามแต่ละท้องถิ่นจะมี ถือเป็นเอกลักษณ์ของการสร้างบ้านของชนพื้นเมือง และในบริเวณบ้านยังมีที่พักของแขกซึ่งมักจะอยู่ด้านนอกสุด สิ่งนี้ถือเป็นกุศโลบายที่ชาญฉลาดของคนพื้นเมืองกล่าวคือเป็นการกันคนนอก

⁵⁴ Basil Davidson. *African Kingdoms*, (London: Time Inc., 1967), pp.60-66

⁵⁵ Chinua Achebe, *Things Fall Apart* , p.14.

ออกจากครอบครัว เพราะบางครั้งเป็นการป้องกันเรื่องความปลอดภัยของตนเองในเรื่องของการดูแลทรัพย์สินได้วิธีหนึ่งด้วย เพราะแขกที่มาเยือนอาจจะมิใช่เฉพาะญาติมิตรที่เพื่อนหรือคนต่างถิ่นที่มาขออาศัย หากให้พักในบ้านเดียวกับเจ้าของบ้าน อาจเป็นการนำภัยอันตรายมาสู่ตนเองได้ การวางตำแหน่งของกระท่อมแต่ละหลังเป็นวงกลมทำให้พื้นที่ ๆ เหลือตรงกลาง คนอิโบมักใช้เป็นที่พักผ่อนอาหาร หรือพูดคุยกันในยามเย็น⁵⁶ สิ่งนี้เป็นเสมือนสัญลักษณ์แสดงถึงการอยู่ร่วมกัน ตำแหน่งตรงกลางของบ้านเป็นจุดศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวทุกคนไว้ตรงกลางและแก่นกลางที่จะยึดทุกคนไว้ด้วยกันก็คือความเป็นครอบครัวนั่นเอง ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นที่พูดถึงเรื่องการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันอีกประการว่าการหลอมรวมของสังคมเผ่าเริ่มตั้งแต่ในครอบครัว

นอกเหนือจากบ้านที่ให้คนในครอบครัวอาศัยอยู่แล้ว บ้านหลังเล็กแต่มีความสำคัญยิ่งคือบ้านที่ใช้สำหรับวางรูปปั้นไม้ของเทพประจำตัวและเป็นที่ยึดถือของวิญญาณของบรรพบุรุษ ถ้าเทียบกับวัฒนธรรมตะวันตกก็เหมือนศาลพระภูมิเจ้าที่ของนั่นเอง การสร้างที่เพื่อให้อันศักดิ์สิทธิ์ได้สิงสถิตย่นั้นเป็นการแสดงถึงความเชื่อและความผูกพันกับเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติของชนเผ่าได้อย่างชัดเจน เทพเจ้าที่อยู่ที่บ้านก็จะทำหน้าที่คุ้มครองบ้านเรือนและคนในครอบครัวให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และคนที่อยู่ในบ้านต้องทำการบูชาเทพเจ้าที่อยู่ศาลนั้นด้วย เช่น โลกอนโกวจะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเม็ดโคลา อาหาร และเหล้าปาล์ม พร้อมทั้งมีการสวดวิงวอนเพื่อขอให้เทพประจำตัวคุ้มครองตัวโลกอนโกวและครอบครัวคือภรรยาสามคนและลูกทั้งแปดคนให้อยู่อย่างมีความสุข เมื่อครั้งที่ อิกเมฟูนา เซลยเด็กหนุ่มที่มาจากมโบโนก่อนที่เข้าจะมาอยู่ในบ้านโลกอนโกวเขาก็ต้องมาทำความเคารพสักการะสิ่งศักดิ์แห่งนี้ด้วย เป็นเสมือนการบอกกล่าวและฝากตัวกับเทพเจ้าที่คุ้มครองดูแลบ้านแห่งนี้ด้วย เหตุนี้จึงเห็นได้ว่าการเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติเป็นเครื่องมือที่ดีในการเชื่อมโยงจิตใจของโลกอนโกวและคนในบ้านไว้เสมอ

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของมนุษย์ก็คือ เครื่องของเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ปกปิดร่างกาย มนุษย์ในหลายสังคมและวัฒนธรรมมักพยายามปรับเปลี่ยน "ร่างกาย" ของตนเองจากสภาพ "ธรรมชาติ" มาสู่การเป็น "วัตถุทางวัฒนธรรม" ด้วยการเติมสัญลักษณ์ เครื่องประดับ และแต่งแต้มสีสันลงบนร่างกาย⁵⁷ ในนวนิยายของอาเชเบได้กล่าวถึงการแต่งกายของคนพื้นเมืองไว้ เครื่อง

⁵⁶ Basil Davidson, *African Kingdoms*, p.65.

⁵⁷ ยศ สันตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรมชาติ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 250.

แต่งกายของชนพื้นเมืองถือเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นเผ่าและวัฒนธรรมการแต่งกายของตน และสำหรับคนในเผ่าเองยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสำคัญของบุคคลผู้สวมใส่ บ่งบอกวาระและโอกาสในการสวมใส่เสื้อผ้าเหล่านั้นได้ เช่น หากมีงานรื่นเริงหรือประเพณีพิธีกรรมใด ๆ อย่างงานเทศกาลยัมใหม่ งานฉลองยศใหม่ ก็ต้องมีการแต่งกายให้ถูกต้องและเหมาะสม

อาเชเบได้อธิบายถึงเครื่องนุ่งห่มและการตกแต่งร่างกายของชนเผ่าอิโบไว้อย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งกายของสตรีชนเผ่า ซึ่งเป็นการบรรยายที่บอกลักษณะภายนอกแล้วยังบอกถึงวัตถุดิบที่นำมาใช้ และมีตัวอย่างในการใช้เครื่องแต่งกายในแต่ละชนิดตามวาระและโอกาส เครื่องนุ่งห่มหรือเครื่องแต่งกายในสมัยก่อนการล่าอาณานิคมที่ปรากฏในเรื่อง *Things Fall Apart* เป็นการนุ่งห่มเพื่อปกปิดอวัยวะที่เป็นของสงวนตามความจำเป็น เครื่องแต่งกายส่วนใหญ่มีส่วนประกอบของเนื้อผ้าที่ทำมาจากหนังสัตว์เป็นส่วนใหญ่ และสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือเครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งเครื่องประดับเหล่านี้มีได้มีเพื่อความสวยงามเท่านั้น ยังเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงตำแหน่งของผู้สวมใส่ด้วย วัสดุต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการตกแต่งร่างกายล้วนมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น เช่น ทำจากเมล็ดพืช เปลือกไม้ เขาสัตว์ หรือกระดูกสัตว์ เช่น กำไลที่อาเชเบเคยกล่าวถึงว่า ผู้ที่เป็นภรรยาหลวงจึงจะสามารถมีสิทธิ์ใส่กำไลนี้ และกำไลนี้ก็มียี่ห้อที่ประหนึ่งเป็นเครื่องบอกยศของสามี

Anasi was a middle-aged woman, tall and strongly built. There was authority in her bearing and she looked every inch the ruler of the womenfolk in a large and prosperous family. She wore the anklet of her husband's titles, which the first wife alone could wear.⁵⁸

นอกจากเรื่องเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับ สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือเรื่องของการแต่งตัวก็คือการตกแต่งทรงผมและการประดับประดาตามร่างกาย นอกจากความสวยงามแล้วการใช้สีตกแต่งร่างกายยังสามารถเป็นการแสดงออกของศิลปะของชนเผ่าอิโบได้ด้วย สีที่นำมาใช้ในการตกแต่งร่างกายได้มาจากส่วนของต้นไม้ ยางไม้ ใบไม้ต่าง ๆ โดยเฉพาะต้นที่ชื่อว่า “Cam

⁵⁸ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p. 20.

Wood” แคมวูด ในนวนิยายเรื่อง *Things Fall Apart* ได้กล่าวถึงต้นไม้ต้นนี้ อาเซเบได้เล่าถึงเรื่อง การตกแต่งร่างกายของคนอูมูโอเฟียตอนที่มีการจัดเทศกาลยัมใหม่ไว้ว่า

The festival was now only three days away Okonkwo's wives had scrubbed the walls and the huts with red earth until they reflected light. They had then drawn patterns on them in white, yellow and dark green. They then set about painting themselves with cam wood and drawing black patterns on their backs. The children were also decorated, especially their hair, which was shaved in beautiful patterns.⁵⁹

ชนเผ่าอูโบนั้นจะมีการตกแต่งทาสีร่างกายตัวเองด้วยสีจากไม้แคมวูด มีการเขียนลาย บนหน้าท้องและหลังเป็นสีดำอย่างสวยงามไม่ว่าจะเป็น เด็กหรือผู้ใหญ่ก็มีการตกแต่งร่างกาย เหมือนกัน โดยเฉพาะทรงผมจะมีการโกนเป็นรูปร่างต่าง ๆ ที่สวยงาม ในนวนิยายเรื่อง *Things Fall Apart* ได้เล่าถึงเรื่องเครื่องแต่งกายที่เป็นทางการของเผ่าไว้เช่นกัน ตัวอย่างเช่นในตอนที่ต้อง ประหารเชลยจากมโบโนคืออิกเมฟูนานั้น ชายในเผ่าต้องแต่งกายเต็มยศทุกคน

The next day, the men returned with a pot of wine. They were all fully dressed as if they were going to a big clan meeting or to pay a visit to a neighboring village. They passed their cloths under the right arm-pit, and hung their goatskin bags and sheathed machetes over their left shoulders.⁶⁰

การใช้สีตกแต่งร่างกายมีส่วนที่ช่วยบ่งบอกยศของตนเอง นอกจากแคมวูดแล้วยางไม้ที่ ชื่อว่า “Kauri” สามารถนำมาทำเป็นหมึกโดยเอามาเผาจนเป็นเถ้าสีดำแล้วนำไปผสมกับไขมันนก พิวราบ หรือการตกแต่งร่างกายอีกประเภทหนึ่งก็คือการใช้หินคมหรือเปลือกหอยมากรีดให้เกิด บาดแผลเป็นลวดลายตามที่ตนต้องการ

⁵⁹ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, pp. 37-38.

⁶⁰ Ibid., p. 58.

ชนเผ่าอูมูโอเปียแต่งกายเต็มยศเหมือนยามที่มีการประชุมสำคัญของเผ่า หรือเหมือนตอนที่จะไปเยี่ยมเยียนหมู่บ้านใกล้เคียง พวกเขาจะแต่งกายด้วยชุดผ้าสอดเข้าใต้รักแร้ขวาละพวยยามหนึ่งแพะกับฝักมีดไว้ที่ไหล่ซ้าย การที่คนเผ่าแต่งกายเต็มรูปแบบเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากการฆ่าอิเกเมฟูนาเป็นเสมือนการฆ่าเพื่อชดเชยการกระทำผิดของบรรพบุรุษของเขา

การนำเสนอเรื่องการแต่งกายของอาเชเบยังเป็นการยืนยันและรื้อฟื้นความเป็นคนเผ่า ในเรื่อง *No Longer at Ease* ในตอนต้นของเรื่องตัวละครเอกคือโอบิ โอกอนโกว (Obi Okonkwo) ต้องเข้ามาฟังคำพิพากษาในศาลในคดีที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้คอร์รัปชันมีการบรรยายถึงชุดที่โอบิใส่ว่า “ He wore a smart palm-beach suit and appeared unruffled and indifferent.”⁶¹ (การเน้นเป็นของผู้วิจัย) ชุดที่เขาใส่เป็นชุดพื้นเมืองเป็นชุดที่ทำจากใบปาล์ม ซึ่งโอบิใส่ชุดนี้ด้วยความมั่นใจและไม่สนใจว่าใครจะคิดอย่างไร ซึ่งเวลาในเรื่อง *No Longer at Ease* เป็นช่วงที่ดินแดนของชนเผ่าต่าง ๆ ในเรื่องได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษแล้ว และมีชุดตามธรรมเนียมนิยมแบบสากลแล้ว ชุดที่โอบิใส่จึงเป็นชุดที่แปลกในเวลานั้น คำที่อาเชเบใช้ขยายความชุดนี้คือ “smart palm-beach suit” เป็นคำที่ทำให้รู้สึกได้ว่าเป็นเครื่องแต่งกายที่เต็มไปด้วยความงามและความน่าภาคภูมิใจ และเป็นความต้องการให้เห็นถึงความเป็นพื้นถิ่นของคนพื้นเมือง อาเชเบได้แสดงให้เห็นว่าตัวละครตัวนี้ได้ทำความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในชีวิตของเขา และการนำชุดพื้นเมืองกลับมาใส่เสมือนเป็นการรำลึกถึงอดีตและเป็นภาพสะท้อนตัวตนของตนเองที่เคยเป็นคนพื้นเมือง คนที่เคยได้รับโอกาสดี ๆ ในชีวิตจากบรรพบุรุษที่เป็นคนพื้นเมือง แต่ไม่ว่าจะเพราะปัจจัยใด ๆ ก็ตามที่ทำให้เขาหลงผิด ในตอนนี้โอบิ โอกอนโกวได้เข้าใจถึงความผิดของตน และได้แสดงความปรารถนาของเขาออกมาว่าอยากที่จะกลับไปเริ่มต้นใหม่อีกครั้งเพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

สิ่งหนึ่งที่มีความผูกพันกับคนโอบิและเป็นสิ่งที่สร้างความสุขให้กับชาวโอบิก็คือ ดนตรี ถือเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ที่มีความยากในการแบ่งว่าเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ เพราะสิ่งเหล่านี้มีตัวงานที่จับต้องเป็นวัตถุได้ สิ่งเหล่านี้ก็ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุได้ หากแต่คุณค่าของดนตรี ศิลปะ และวรรณกรรมเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการสัมผัสด้วยใจ คือ การที่เราได้เสพความสุข ความเศร้า หรือความสวยงามผ่านดนตรีและศิลปะนั้น ๆ ศิลปะเหล่านี้จึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ตอบสนองความต้องการบางประการของมนุษย์ ซึ่งมีใช้ความต้องการที่เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สเปนเซอร์ ได้กล่าวว่าศิลปะถือเป็นส่วนหนึ่งในอารมณสุนทรีย์ของ

⁶¹ Chinua achebe, *No Longer at Ease*, p.1

มนุษย์ (Aesthetic sentiments) ใช้ตอบสนองความต้องการบางประการของปัจเจกบุคคลในยามว่าง⁶² ดนตรีของคนอิโบเป็นเสมือนสิ่งที่โยงโยคนในเผ่าให้ได้มีกิจกรรมร่วมกัน เมื่อเสร็จจากการเก็บเกี่ยวคนอิโบจะมารวมตัวกันเพื่อเล่นดนตรีและมีการเฉลิมฉลองอาเซเบได้เล่าถึงการเล่นดนตรีของคนเผ่าอิโบไว้ว่า คนในเผ่าจะเล่นดนตรีกันหลังจากมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว

He was tall but very thin and had a slight stoop. He wore a haggard and mournful look except when he was drinking or playing on his flute. He was very good on his flute, and his happiest moments were the two or three moons after the harvest when the village musicians brought down their instruments, hung above the fireplace.⁶³

เครื่องดนตรีที่ใช้ก็ทำมาจากวัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องดนตรีที่ทำให้เกิดจังหวะ (Percussion) เช่น กลอง หรือ กรับไม้ เครื่องดนตรีที่มีเสียงตามตัวโน้नจะเป็นพวกเครื่องเป่าลมไม้อย่างขลุ่ย เป็นต้น

“And so he changed the subject and talked about music, and his face beamed. He could here in his mind’s ear the blood-stirring and intricate rhythms of the *ekwe* and the *udu* and the *ogene*, and he could hear his own flute weaving in and out of them, decorating them with a colorful and plaintive tune. The total effect was gay and brisk, but if one picked out the flute as it went up and down and then broke up into short snatches, one saw that there was sorrow and grief there.”⁶⁴

⁶² H. Spencer, *The Principles of Psychology*, (News York: Appleton, 1956), p.623-635.

⁶³ Chinua Achebe, *Things Fall Apart*, p. 4.

⁶⁴ *Ibid.*,p.6.

นอกจากศิลปะทั้งหลายดนตรีถือเป็นเครื่องสร้างความบันเทิงให้ทุกคน ชนเผ่าอิโบมีการใช้ดนตรีเพื่อประโยชน์หลายอย่างนอกเหนือจากความบันเทิง คนอิโบใช้เครื่องดนตรีเพื่อเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงเหตุการณ์บางอย่าง คนอิโบใช้ดนตรีเพื่อประกอบกับพิธีสำคัญเช่นการแต่งงาน, งานศพ, การประชุมเผ่า หรือ ประกอบการแข่งขันมวยปล้ำอันทำให้เกิดอารมณ์ตื่นเต้น ปลุกเร้า อีกheimใจ เป็นต้น เพลงพื้นเมือง (Folk songs or Chant) จะมีบทบาทมากในการทำพิธีหรืองานสำคัญต่าง ๆ ของคนอิโบด้วย ตัวอย่างเช่นเพลงที่ยกมานี้เป็นเพลงที่เชียร์ใช้ในการแข่งขันมวยปล้ำระหว่างเผ่า โดยแต่ละเผ่าจะส่งนักปล้ำมาโดยมีจำนวนอยู่ที่ 100 และ 400 คน และคนที่เป็นผู้ชนะการแข่งขันจึงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้กล้าหาญและมีความสามารถทางการรบและถือเป็นเกียรติภูมิและความภาคภูมิใจของคนในเผ่าด้วย

“Who will wrestle for our village?

Okafo will wrestle for our village.

Has he thrown a hundred men?

He has thrown four hundred men.

Has he thrown a hundred Cats?

He has thrown four hundred Cats.

Then send him word to fight for us.⁶⁵

นอกจากดนตรีแล้วงานศิลปะและสถาปัตยกรรมยังบ่งบอกถึงควมมีอารยธรรมของชนเผ่า สำหรับศิลปะมีการแสดงออกผ่านทางงานสถาปัตยกรรมการเขียนลวดลายตกแต่งบ้าน การใช้สีต่าง ๆ จากธรรมชาติมาทาบ้าน ภูมิสถาปัตยกรรม และวิธีการสร้างบ้านของชนเผ่าที่ผู้อ่านนวนิยายของเชเบจะได้รู้สึกถึงวิถีแห่งธรรมชาติ วิธีการสร้างบ้านจากวัสดุธรรมชาติดินหรือใบไม้ ผนวกกับวิธีการสร้างและการจัดวางตามภูมิปัญญาท้องถิ่นก็สามารถทำให้บ้านนั้นมีความสวยงามและปลอดภัยได้

งานศิลปะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอิโบคือการแกะสลักไม้⁶⁶ งานแกะสลักไม้มักทำเป็นรูปปั้นเทพที่พวกเขาเคารพบูชาและรูปปั้นของบรรพบุรุษ จุดเด่นของงานศิลปะงานไม้เหล่านี้

⁶⁵ Ibid.,p.36.

อยู่ที่ไม่ว่าเผ่าอิโบจะมีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดก็ตาม แต่สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงและถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชนเผ่าก็คืองานรูปปั้นแกะสลักไม้⁶⁷

ผลงานวรรณกรรมของชนพื้นเมืองดั้งเดิมจึงเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เนื่องจากชนพื้นเมืองไม่มีภาษาเขียน ตัวอย่างเช่นเรื่องเล่าที่เป็นตำนาน หรือนิทานพื้นบ้านในเรื่อง *Things Fall Apart* เช่น นิทานเรื่องที่เล่าว่าทำไมเรามักจะได้ยินเสียงยุงมาบินใกล้ ๆ หู อาเซเบเล่าว่า ยุงชอบบินใกล้ ๆ หูเนื่องจากยุงชอบหูและต้องการขอหูแต่งงาน หูกก็หัวเราะอย่างขำขันและถามว่ายุงจะมีชีวิตได้นานแค่ไหน หูกคิดว่ายุงคงตายก่อน ยุงเสียใจมากและเมื่อใดที่ยุงบินไปหาหู ยุงก็จะบอกว่า ยุงยังอยู่ยังไม่ตาย เลยเป็นที่มาว่าทำไมเราถึงมักจะได้ยินเสียงยุงบินอยู่ข้าง ๆ หูนั่นเอง เรื่องเล่าเหล่านี้มีความสำคัญกับคนเผ่าอย่างที่ยกกล่าวไปแล้วในส่วนที่เป็นหน้าที่ของชายกับหญิงว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการทำให้เผ่าดำรงอยู่ได้ เพราะเรื่องเล่าเหล่านี้นอกจากจะให้ความบันเทิงยังเป็นระบบการเรียนการสอนของชนเผ่าอิโบจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย

สรุปได้ว่าในบทที่สองผู้วิจัยได้นำเสนอภาพสังคมดั้งเดิม การเมือง วัฒนธรรมของชนเผ่าอิโบ หรือการดำรงชีวิตของคนเผ่าจากนวนิยายของชินูอา อาเซเบ นักเขียนได้แสดงให้เห็นถึงภาพความเป็นอารยชนของคนอิโบ วิถีชีวิตประจำวันของคนพื้นเมืองไม่ว่าจะเป็น การกิน การอยู่ หรือจากการแต่งกายของตัวละครของอาเซเบสามารถทำให้ผู้อ่านได้เห็นความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชนพื้นเมือง ได้เห็นความคิดที่ซับซ้อนเป็นชีวิตแฝงด้วยคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่ออยู่ตลอดเวลา โดยไม่ได้มีการปิดบังไม่ว่าจะเป็นมุมที่สวยงามหรือในมุมที่เมื่อนำเสนอจะต้องเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ สิ่งที่อาเซเบนำเสนอได้ผ่านการคิดสรรแล้วว่าเรื่องนี้เป็นวิถีชีวิตของชาวอิโบที่เกิดขึ้นจริง และต้องให้ทุกคนรับรู้เพื่อให้เห็นตัวตนของชนพื้นเมือง คนพื้นเมืองกลุ่มนี้ต่อไปได้กลายเป็นประชากรในประเทศไนจีเรีย สภาพสังคมชนเผ่าดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ผู้อ่านได้พบในนวนิยายของอาเซเบจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่มหานาจา ตะวันตกเข้ามายังดินแดนแห่งนี้ นอกจากการเล่าถึงสังคมดั้งเดิมแล้วสิ่งที่ต้องศึกษาต่อ คือ เรื่องของอิทธิพลของจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมที่ส่งผลกระทบต่อชนเผ่า อันจะทำให้ผู้ศึกษาพบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนในเผ่าอย่างชัดเจนมากขึ้น

⁶⁶ ธนู แก้วโสภาส, *แอฟริกา* (กรุงเทพฯ: ชาติเศรษฐกิจ, 2536), หน้า 168.

⁶⁷ Available from: <http://www.postcolonialweb.org.html>